

Grupių elgesio modeliavimo link: naujieji pagony

Santrauka

Straipsnio paskirtis – naujųjų pagonių grupės elgesio analizė, taikant grupės tyrimui dinaminį sistemų teorijos priėgą. Grupės elgesys tokioje priegoje tyrinėjamas atskirai aptariant kiekvieno jos nario elgesį ir jį veikiančias aplinkas. Grupės nario aplinką sudaro kiti grupės nariai ir jam aktuali išorinė aplinka. Renkant ir sisteminant duomenis daroma prielaida, jog grupės nario būseną tam tikru laiko momentu yra susijusi su ankstesne jo būseną ir jį veikiančia aplinka. Ši būseną lemia grupės nario saviraišką. Straipsnio uždaviniai yra dvejopi: 1) autorius domina konkrečios naujųjų pagonių grupės elgesio analizė; 2) ieškoma universalių metodų, padedančių atskleisti analizuojamos grupės reiškinį. Straipsnyje pristatomas pagonių grupės empirinio tyrimo fragmentas, kurio išsami analizė leidžia išvelgti reikšmingus grupės narių elgesio ypatumus. Pateikiamos lentelės ir paveikslėliai padeda aprėpti gausią informaciją, nurodančią grupės nario ryšius su jo aplinkomis.

Raktiniai žodžiai: dinaminės sistemos, grupių tyrimų metodai, neopagony.

Įvadas

Nūdienos socialiniai kultūriniai procesai, taip pat įvairių kultūrinių grupių tyrimai leidžia manyti, jog dabarties visuomenėje vertybė laikoma galimybė atrasti naujus, individui palankius, geresnius / humaniškesnius už esamus socialinius sprendimus. Visuomenės nariams (ne tik jaunimui) priimtinesnė ne hierarchinė vertybių sistema ir ja grindžiamas visuomenės narių elgesys, o subkultūrinės vertybių sistemos, kuriamos individų ir grupių. Individai ir žmonių grupės pasirenka jiems rūpimas vertybes, elgesį, kuriais grindžia savo gyvenimą. Kyla klausimas, kaip šie individai ir grupės bendrauja tarpusavyje ir su platesne socialine aplinka? Kaip šios grupės veikia? Kokie kintamieji (psichologiniai, ideologiniai / kultūriniai, amžiaus, lyties,

ekonominiai, ekologiniai / fiziniai ar kiti) gali padėti suprasti jų (taip pat visuomenės) elgesį? Mažosios subkultūrinės sistemos yra panašesnės į saviorganizacines negu organizuojamas, į dinamines negu statiškas. Žinias apie jas konstruosime naudojant netiesinių dinaminų sistemų teorijos¹⁸ prieigą ir empirines visuomenės grupių studijas. Šiame straipsnyje dinaminų sistemų prieiga taikoma neformalios pagonių grupės, susibūrusios pasaulėžiūros pagrindu, analizei.

Naujųjų pagonių grupių tyrimų problemos

Kad geriau įsivaizduotume empirinį tyrimų kontekstą, iš pradžių pateiksime 1994–2001 m. mūsų atliktų etnografinių tyrimų apžvalgą¹⁹. Šių etnografinių tyrimų uždavinys buvo atskleisti naujųjų pagonių grupių kultūrinio identiteto formavimo principus, kreipiant dėmesį į grupių narių „pagoniškąją pasaulėvoką“, besiformuojančią veikiant laikmečio kultūrinėms idėjoms, ir jos išraišką per kalbą, simbolius, ritualus, bendravimą (Ramanauskaitė, 2004). Tyrinėjant pastebėta, jog pagoniškosios kultūros laukas susideda iš savarankiškų, tarpusavyje bendraujančių subgrupių, kurios formuoja individualias pagonybės sampratas. Surasta ir originali „pagoniškos saviraiškos“ kryptis, kylanti iš metalo muzikos sferos – *pagoniškojo metalo* muzikos

18 „Sistemų teorija turi keletą tyrimų krypčių. Plačiausiai išvystytos buvo funkcionalistinė ir neofunkcionalistinė kryptys (Parsons, 1951), istorinė, marksistinė prieiga ir į veikėją nukreipta dinaminų sistemų teorija, pvz., Margaret Archer (Archer, 1995), Walter Buckley (Buckley, 1958, 1998) ir europiečių grupė, kurią sudarė Thomas Baumgartner, Tom R. Burns ir Philippe DeVile (Burns et al., 1985; Burns, 1987). Įvairias sistemų teorijas vienija sistemiškas požiūris į socialinio gyvenimo reiškinius siejančias sąveikas ir tarpusavio priklausomybes“ (Burns, 2006). Išsamiau apie sistemų teorijos kryptis ir tyrimus žr. Baley, 2002; Lane, 1995; Oliga, 1990; Geyer, van der Zouwen, 1978.

Dinaminų sistemų teorijos prieiga aktyviai taikoma grupių dinamikos tyrinėjimuose, kurie integruoja socialinės psichologijos, socialinės antropologijos, sociologijos, komunikacijų teorijos, politinių mokslų, kriminalinės teisės, švietimo, socialinio darbo, sporto ir laisvalaikio bei kitas disciplinas. Grupių dinamikos tyrėjai domisi grupių prigimties analize, aprašo grupių kaitos, jų elgesio procesus, įskaitant tarpasmeninius procesus grupėje. Analizuojamas: 1) individualus (psichologinis) lygmuo, kai koncentruojamasi į asmenį; 2) grupės lygmuo, kai akcentuojama grupė ir socialinis kontekstas; 3) daugiapakopis lygmuo, kai žvelgiama į grupę iš įvairių perspektyvų (Forsyth, 2006: XVII; Pincus et al., 2008). Šie tyrimai dažniausiai atliekami organizacijose, siekiant analizuoti jų elgesio efektyvumą (išsamiau apie organizacijų sociologiją žr. Scott, 2004).

Dinaminų sistemų teoriją visuomenės tyrimuose plačiai taiko matematinės sociologijos pasekėjai. Naudojamas išgrynintas matematinis formalizmas, kuris aprašo „socialines sroves“. Iš aktyviai dirbančių galima paminėti D. Helbing (2009), M. W. Macy (2002) ir kitus, kurių darbai nesiejami su empirine sociologija. Šios krypties mokslininkai supaprastina ir suabstraktina įvairius socialinius reiškinius, kurdami patrauklius matematinius modelius, sėkmingai apibūdinančius didelių sistemų (ypač turinčių ekonominę reikšmę) sąveikos tinklus. Taikomi metodai gerokai peržengia statistikos ribas, tyrimai dažniausiai yra pagrįsti diferencialinių lygčių ir grupių teorijos metodais, kurie labiausiai tinka dinaminėms sistemoms apibūdinti (Feraro, 1977). Kadangi minėtos krypties tyrimai pradedami gan aukštame abstrakcijos lygyje, jų poveikis empiriniams mažesnių sistemų sociologiniams tyrimams yra ribotas.

19 Iš vėlesniųjų paminėtini R. Delio tyrinėjimai (Delis, 2007), kuriuose autorius analizuoja, kaip naujieji pagonys konstruoja „lietuviškumą“, interpretuodami tradicinę kultūrą ir pagoniškąją tikėjimą. Neopagonių identitetas siejamas su sekuliarizacijos procesais posovietinėje Lietuvoje. Kitus neopagonių tyrimus posovietiniame regione žr. Pilkington, Popov, 2009.

grupės. Tyrinėjant pastebėta, kad, bendraujant *pagoniškojo metalo* grupėms ir *folklorinės pakraipos* pagonių grupėms, jaunimas pradėjo kurti kitokią „pagoniškosios tapatybės“ formą, grindžiamą nauja (integruota) pasaulėvoka ir išraiška. Aptariant šį procesą, pabrėžiamos naujumo paieškos. Analizuojant kitas priežastis, kodėl jaunimas buriasi į alternatyvias grupes, pažymėta neigiama reakcija į vadinamąją plačiąją visuomenę, kuri apibūdinama kaip šalta, pragmatiška, komercinė, normatyvi, ideologizuota, naudojanti fizinę ir moralinę prievartą. Visuomenei priskiriamus negatyvius socialinius santykius grupių nariai keičia naujais, grindžiamais *kitokiu* tarpusavio bendravimu. Jie leidžia patirti saugumo jausmą ir pasitikėjimą (Ramanauskaitė, 2004a).

Minėti etnografiniai tyrimai atskleidė individų poreikį burtis į grupes, kuriose sprendžiami jiems svarbūs pasaulėžiūros, kūrybos (saviraiškos), socialinių santykių klausimai. Tyrimų duomenys šį poreikį leidžia laikyti vienu iš svarbių grupių formavimosi veiksnių.

Aptartieji tyrinėjimai rodo subkultūrinių grupių svarbą jų nariams, taip pat jų tyrimų svarbą ir kelia naujus, platesnius tyrimo klausimus: kaip tokios grupės atsiranda, kaip jos veikia ir kokiomis sąlygomis išyra? Klausimai, susiję su grupių atsiradimo (susiformavimo), veikimo (egzistavimo) ir iširimo procesais, sociologijos srityje yra mažiausiai analizuoti. Į juos atsakymų ieškosime išbandydami dinaminių sistemų teorijos prieigą, o ateityje ir grupių elgesio lyginamąją analizę²⁰. Lyginant subgrupių elgesį yra galimybė aptikti esminius elgesio aspektus, būdingus didesnėms pagonių grupėms, o tyrinėjant ir kitas grupes – atsirastų galimybė aptikti bendruosius grupių (plačiau – visuomenės) elgesio dėsningumus. Tačiau metodo paieškas tenka pradėti nuo vienos mažos grupės, netgi nuo vieno jos nario tyrimo, kurį ir pateikiame šiame straipsnyje.

Kuo dar naudinga straipsnyje pristatoma metodologija? Sistemiškai sutvarkytus duomenis galima panaudoti grupių elgesiui modeliuoti, jis įdomus ir matematikams, ir sociologams bei antropologams. Išplečiamos tyrimų tarpdiscipliniškumo ribos, atsiranda galimybė bendradarbiauti socialinių, humanitarinių ir tikslųjų mokslų tyrėjams.

Šis straipsnis pateikia originalią prieigą prie grupės reiškinio tyrimo. Jame bandoma ne tik ieškoti naujų metodų, bet ir spręsti objektyvumo problemą, kuri susijusi su nuoseklus tyrimo pakartojimo galimybe. Pateikiamas nuoseklus didelių duomenų masyvo sisteminimo metodas, grindžiamas dinaminių sistemų teorija. Grupių tyrimai yra sudėtingi, todėl tikimės, kad naujas bandymas ateityje padės surasti ir naujus kelius, kurie tyrėjų dar neišvaikščioti.

20 Išsamiau apie autorių taikomą dinaminių sistemų teorijos prieigą ir lyginamąją analizę žr. J. R. Vaišnio ir E. Ramanauskaitės straipsnį „Lessons from a hippie paradise glimpsed through a keyhole (1)“, p. 59.

Dinaminių sistemų teorijos prieiga

Siūloma prieiga siejasi su *matematinio sisteminės analizės supratimu*, kuris yra ne kas kita kaip nuoseklus tyrėjo sprendimų (loginių veiksmų) atkartojimas tyrimo metu, susijęs su jo pasirinkta prielaida: sistema sukuria savo būseną, kurios kaita, taip pat ir išraiška susijusios su aplinkos poveikiu (Luenberger, 1974). Straipsnyje analizuojamas grupės narių (subsistemų) elgesys, stebint jų reakcijas į aplinką (kitus grupės narius ir aplinką, esančią už grupės ribų), pagal šias reakcijas bandant nustatyti grupės narių būsenas, kurios paskatina naujus individų sprendimus, poelgius, bendravimą. Sisteminės analizės principas – kiekvienas grupės narys analizuojamas taikant tą pačią sisteminę prieigą. Kitaip tariant, tai yra būdas tvarkingai (sistemiškai) organizuoti empirinį ir teorinį darbą. Toliau pateikiame sisteminės analizės struktūrą, ją išdėstydami pakopomis.

I. Sistemų teorijos architektūra

a) Sudėtingą reiškinį išskaidome į paprastesnes dalis:

Tyrinėjamo reiškinio išskaidymas

Jeigu Visata → sistemos (bent dvi sistemos → Sistema + jos aplinka (irgi sistema)).

Jeigu visuomenė → grupės, organizacijos; kitos dalys, įeinančios į visuomenę. Jeigu grupė → atskiri veikėjai.
--

b) Kiekvienai daliai surandame atitinkamą aplinką:

Aplinkų suradimas kiekvienai daliai

Jeigu sistema → sistemos aplinka, susidedanti iš kitų sistemų ir bendros aplinkos.
--

Jeigu grupė → kitos grupės ir bendra visuomenė.

Jeigu veikėjas → kiti veikėjai (grupėje) ir visa likusi bendruomenė.
--

Etalonas aptarimui

Sistema ir Aplinka.

Aplinka nuosekliai suderinta su tiriama Sistema.
--

II. Dinamika

Sistamai keičiantis, dinamika vystosi dėsningai: sistemos kaita yra susijusi su priežastimis, kurios kyla iš aplinkos ir iš sistemos vidinės struktūros.

c) Kiekvienai sistemai ir jos aplinkai nustatome sąveikas:

Aplinka veikia sistemą.

Sistema veikia aplinką.

Sąveikos paaiškina dalį sistemos elgesio (jei viskas paaiškinta, nereikia toliau pateikto žingsnio ,d').

d) Kiekvienai sistemai nustatome būsenas:

Būsenos atspindi sistemos vidaus struktūrą, kuri padeda išsamiai apibūdinti sistemos elgesį (jeigu jos elgesio negalėjo paaiškinti sąveikos).²¹

III. Empirikos ir teorijos atitikimas

Kiekviena sistema turi atitikti stebėjimo lauke kažkurį reiškinį.

Sistemos elgesys turi atitikti empirinį elgesį.

Lyginami du elgesiai: teorinis ir empirinis, naudojant vertes (gautas atitinkamu laiku ir atitinkamoje aplinkoje, įvedant atitinkamas priežastis).

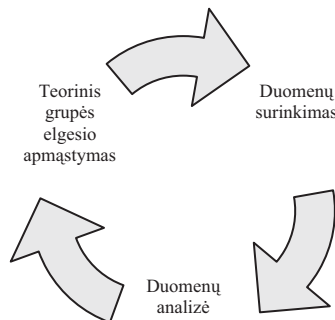
IV. Praplečiamumas

Atlikus anksčiau minėtus veiksmus, kiekvienai sistemai 1) sukuriamas viso sudėtingo reiškinio vientisas apibūdinimas ir paaiškinimas, kuris 2) gali būti praplėstas, siekiant apimti naujus reiškinius.

Tiriamąjo darbo etapai

Toliau pateikiamame paveikslėlyje parodyti trys tiriamojo darbo etapai: 1) teorinis grupės elgesio apsvaistymas (mūsų atveju – dinaminė sistemų teorijos prieiga); 2) empirinių duomenų surinkimo procedūros; 3) duomenų analizės procedūros. Tęsimas teorinis svarstymas remiantis turimais duomenimis, renkami duomenys koreguojant interviu klausimus, stebint tiriamos grupės elgesį.

1 pav. Tyrimo etapai

21 Kai žinios apie sistemos sąveikas su aplinkomis negali išsamiai apibūdinti sistemos elgesio, tyrėjas turi išanalizuoti ir sistemos būseną, atspindinčią vidinę sistemos struktūrą.

Duomenų surinkimas ir analizė yra svarbios tiriamojo darbo procedūros, nulėmiančios tyrimo patikimumą. Kaip minėjome, dinaminų sistemų prieigą taikome jau pradiniam duomenų surinkimo etape ir analizuodami duomenis. Šiame straipsnyje parodome sisteminės etnografinių duomenų analizės galimybes ir šios analizės privalumus siekiant atskleisti grupės reiškinių.

Tyrimo charakteristikos

Duomenys

Buvo tyrinėta keturių pagonių subgrupė, kurią pavadino „Dobilu“. Pagrindiniai straipsnyje naudoti interviu ir klausimynų duomenys buvo surinkti taikant dinaminų sistemų teorijos prieigą 2007–2008 m. Atlikus tyrimą, etnografiniai duomenys buvo suskirstyti į penkis aplinkos ir saviraiškos kintamuosius, be to, sudaryti jų verčių sąrašai. Šiame straipsnyje pateikiamas grupės narių aprašymas remiantis dviem aplinkos kintamųjų verčių sąrašais: „Bendravimas su pagoniška aplinka“ ir „Bendravimas su kitomis grupėmis“²². Grupės narių ir kitų tyrimo dalyvių vardai pakeisti. Verčių semantika taip pat atitinkamai pakeista, saugant grupės narių privatumą. Tyrimui naudojome straipsnio autorių parengtą klausimyną „Visuomenė ir gyvenimo stiliai“ (žr. šio rinkinio priedus, p. 307). Duomenis mokymosi tikslais padėjo surinkti etnologijos magistro studijų programos studentė R. Garnevičiūtė.

Grupės apriorinė būseną

Grupė susikūrė pirmaisiais Lietuvos nepriklausomybės metais kartu su kitomis pagonių grupėmis. Jos nariai aktyviai kūrė pagonybės pasaulėžiūrą ir gyvenimo būdą. Visi jie turi aukštąjį humanitarinį arba techninį išsilavinimą. Dirbo mokyklose mokytojais ir universitetų dėstytojais. Visi domėjosi etnine kultūra, jiems rūpėjo tautinio identiteto išsaugojimo galimybės.

Nuo grupės susikūrimo pradžios praėjo beveik 20 metų. Šiuo metu grupės nariai yra vyresnio amžiaus. Kai kurie iš jų, būdami pensijoje, tebeturi užsidirbti pragyvenimui. Jų materialinės sąlygos minimalios, jie neturi galimybės skirti pakankamai lėšų grupės reikalams, nuvykti į kalendorines šventes. Kai kurie nariai yra silpnesnės sveikatos. Dėl šių priežasčių grupė dabar yra ne tokia aktyvi kaip anksčiau. Grupės narių žodžiais, juos slegia buitės ir pragyvenimo problemos. Nežiūrint to, dvasinis veiksnys grupės nariams yra prioritetas, lyginant su materialiuoju.

Grupės nariai kuria pagoniškujų vertybių sistemą, susijusią su etninėmis šaknimis, prigimtinio mentalitetu, pasaulėžiūra, grindžiamą pagonišku pasaulėvaizdžiu.

22 Kiti verčių sąrašai, kurių tiesiogiai nenaudojame šiame straipsnyje, yra „Pagonybės suvokimas“, „Pagonybės išraiškos“, „Poreikis keisti aplinką“.

Dėmesys sutelkiamas į energetinius gamtos laukus, gamtos jėgas, ritmus, kurie ir pažymi žmogaus etniškumo sanklodą. Pagoniškos vertybės įkūnijamos jų gyvensenoje: kasdienio bendravimo srityje, santykiyje su žmonėmis ir gamta. Ypač santykis su gamta ir anapusinio gyvenimo reiškiniais yra pažymėtas simboliniais bendravimo kodais, kurie neįprasti kitoms pagonių bendruomenėms, taip pat plačiai visuomenei.

Duomenų rinkimas ir analizė

Duomenys apie grupę buvo renkami iš pradžių apmaščius ir įsisavinus būdą, kaip žvelgti į grupės reiškinį. Šis būdas (ar prieiga) yra jau anksčiau aptarta struktūra, kurios du pagrindiniai sandaros elementai: 1) grupės vertybių sistemos formavimas ir su tuo susiję elgesio ypatumai; 2) aplinkos, į kurias reaguoja grupės nariai ir savo ruožtu patys jas veikia. Šie abipusiai poveikiai ir yra susiję su grupės narių elgesio pokyčiais.

Čia paminėtiems aspektams išsiaiškinti suformulavome pagrindinius interviu klausimus, kuriuos gilinome ir derinome su stebėjimų duomenimis, surinkome išsamius etnografinius duomenis²³. Duomenų analizę pradėjome sudarydami aplinkos, būsenos ir saviraiškos kintamųjų bei jų verčių struktūras. Po to buvo pereita prie jų sąveikų analizės.

Pasirinkę analizuoti grupės tapatybę, taip pat tyrinėjame jos veikėjus – grupės narius. Siekdami nuosekliai aprašyti grupės elgesį, bandėme nusakyti kiekvieno jos nario elgesį pagal tuos pačius (kaip ir grupės) požymius: 1) individo pasaulėžiūra (jo vertybių sistema) ir jo elgesys, kurie siejami su 2) jo aplinkomis grupėje (bendravimas su grupės nariais) ir su jo aplinkomis, esančiomis už grupės ribų (kitais asmenimis, grupėmis, plačiąja visuomene ir kt).

Sutartiniai ženklai

Tiriamosios „Dobilo“ grupės nariai:

R1 – Alksnis; R2 – Gailė; R3 – Liepa; R4 – Eglė.

Aplinkos, esančios už grupės ribų:

A1 – Vijoklis, kitos pagonių grupės narys; A2 – Katalikai; A3 – Kedras, kitos pagonių grupės lyderis; A4 – „Viržis“, politinės pakraipos grupė; A5 – kiti pagonys, A6 – kitataučiai, gyvenantys Lietuvoje; A7 – plačioji visuomenė.

„Lanka“ ir „Miglė“ – kitos pagonių grupės.

u – aplinka, s – būseną, y – saviraiška,

,n' / ,t' – nepritaria, pritaria, ? – nežinoma vertė.

²³ Giluminių interviu pagrindas buvo atrinkti klausimyno „Visuomenė ir gyvenimo stiliai“ klausimai (žr. priedą, p. 307).

Kintamųjų ir verčių sąrašų išvystymo procesas

Kas yra vertė?

Vertės sąvoka atitinka empirinės kategorijos sampratą. Pavyzdžiui, išsifravę vienos iš pagonių grupių interviu, randame tekstus, kuriais grupės narys nusako savo tikėjimo sampratą. Šiuos mažus sakinius mes išrenkame iš teksto ir suteikiame jiems vertės statusą. Surinkę grupės nario tikėjimą apibūdinančias vertes, gauname šio grupės nario tikėjimo verčių sąrašą. Jeigu tą pačią procedūrą atliksime su visų grupės narių tekstais, gausime grupės narių tikėjimo verčių sąrašą. Kai kurių grupės narių vertės bus labai panašios, tik išsakytos kitais žodžiais, kitų – gali būti skirtingos. Sudarytas verčių sąrašas padės atkurti kiekvieno grupės nario pagoniškos pasaulėžiūros sistemas ir atrinkti jų bendruosius elementus, susiejiančius grupės narių požiūrius į grupės pagoniškos pasaulėžiūros sistemą.

Laikydami socialinių mokslų sąvokų tradicijos turėtume paminėti, jog empirinės vertės (pvz., grupių narių elgesio aprašymas respondentui svarbiomis sąvokomis, t. y. jo žodžiais, pamtais iš interviu tekstų) atitinka vadinamąsias *emines kategorijas*, o redukuotos (abstrakčios) vertės atitinka *etines kategorijas*.

Verčių sąrašų sudarymas yra vertingas tyrimo įrankis jau vien todėl, kad, apibendrinamas duomenis, tyrėjas nepraranda empirinės informacijos. Bet kuriame redukcijos etape galime sugrįžti atgal ir patikrinti apibendrintos sąvokos turinį. Tai ypač vertinga lyginimo procedūrose, kai norime palyginti tos pačios grupės narių arba skirtingų grupių narių vertes. Empirinių verčių sąrašus sudarome atsižvelgdami į grupės narių pasaulėžiūrą, saviraišką ir aplinkas, į kurias reaguoja grupės nariai. Pirmasis mūsų žingsnis yra išsiaiškinti struktūros elementus (kintamuosius ir vertes). Antrasis žingsnis – ieškoti kintamųjų sąveikų. Pastarąją paiešką palengvina teorija, atkreipianti tyrėjo dėmesį, jog individų elgesys siejasi su jų būseną; taip pat ir grupės elgesys susietas su jos būseną, kuri formuojasi, kai grupės nariai bendrauja tarpusavyje: kuria subkultūrinę pasaulėžiūros virtualybės arba reaguoja į aplinkos, kuriai jie yra jautrūs, poveikius. Remdamiesi tyrinėjimų patirtimi darome prielaidą, kad skirtingos grupės reaguoja į skirtingas, joms aktualias aplinkas.

Etnografinių verčių sąrašai ne tik padeda tyrėjui struktūruoti turimą medžiagą, atrenkant grupės elgesio (jos tapatybės) tyrimui svarbius duomenis, bet ir tampa lengviau juos aprėpti. Toks aprašymas yra statiškas grupės tapatybės charakterizavimas. Jis įgyja dvejopą paskirtį: a) pasitarnauja lyginant individų ir grupių statinių verčių struktūras, todėl įdomus kultūros formų analizei; b) pasitarnauja tolimesnei dinaminei grupės elgesio analizei.

Reikšmingi veiksniai, kurie lemia grupių elgesį, gali būti pastebėti lyginant panašias, vėliau ir skirtingas grupes. Tinkamas būdas palyginti grupes yra surasti kintamuosius, kurių vertės galėtų būti lyginamos. Indukcinis kelias, padedantis iš empiri-

nių verčių sąrašų sudaryti kintamųjų struktūras, yra empirinių verčių redukcija, kai panašios vertės sustambinamos, taip apibendrinamos, kad pasižymėtų tam tikrais skirtumais, tačiau neprarastų empirinio lygmens (išliktų atpažįstamos).

Saviraiškos ir aplinkos vertės

Siekdami aprašyti grupės tapatybę, bandome apibūdinti kiekvieno jos nario pastebimą saviraišką (kuri iš dalies ir atskleidžia jo būseną), taip pat jį veikiančias aplinkas, kurios daro įtaką būsenai (drauge ir saviraiškai).

Kaip, kokiais kriterijais remiantis iš respondentų tekstų atrenkamos ir sugrupuojamos saviraiškos ir aplinkos vertės? Respondento saviraiška laikome jo veiksmus ir jų žodinę išraišką (kai, tarkim, respondentas teigia „aš groju folklorą“) arba žodžiu išreikštus požiūrius (pavyzdžiui, „pagonybė yra gamtos gerbimas“). Šiuo atveju saviraiškos vertei nustatyti pakanka respondento pateiktos žodinės informacijos.

Remiantis respondentų tekstais sudėtingiau nustatyti jų aplinką ir santykį su ja. Tekstai (ir šnekamoji kalba, ir užrašyti žodžiai) laikomi saviraiška. Tačiau tekstai taip pat gali nurodyti į informacijos šaltinį, pvz., socialines aplinkas, į kurias respondentas reaguoja, – jos prisideda prie požiūrių formavimo. Gali kilti klausimų: ar realios šios aplinkos? Tiksliau tariant – ar jos socialinės? Gal jos yra tik respondento vaizduotės padarinys? Kur yra riba tarp tikrovės ir vaizduotės? Tyrime, kuriam svarbu aptarti grupės būseną, gali būti reikšmingi abu šie veiksniai (ir tikrovė, ir vaizduotė), tačiau, norint juos aprašyti, tenka išskirti veiksnius.

Sprendimą padeda priimti tyrėjo patirtis, žinios, įgytos tyrinėjant grupę, dalyvaujant jos veiklose. Tarkim, per interviu / atsakydamas į klausimyno klausimą, respondentas apie kitą grupę sako: „Tai yra žmonių grupė, kurie siekia vadovauti.“ Iš savo patirties, įgytos dalyvaujant grupės veiklose, tyrėjas žino, kaip bendrauja tiriamą grupę su respondentų minimomis kitomis grupėmis. Tai leidžia manyti, jog tikslinga, respondento žodžiais, vadovauti siekiančią grupę laikyti tiriamos grupės aplinka, nes ji daro poveikį jos narių savijautai, taip pat su šia savijauta susijusiam elgesiui – jie gali ignoruoti, pasyviai rezistuoti arba aktyviai priešintis. Bet kuriuo atveju tai, kad kita grupė nepriima tiriamosios grupės požiūrių, veikia jos būseną. Be papildomos informacijos respondento teiginys „Tai yra žmonių grupė, kuri siekia vadovauti“ nebūtų ganėtinai informatyvus, kad galėtume pastebėti, jog respondentas kalba apie jam svarbią aplinką, su kuria yra susijęs. Jeigu šiuo konkrečiu atveju reikėtų aprašyti respondento būsenos ir saviraiškos vertę, ją atskleistų žodžiai „mano nuomonė neturi galios“. Taigi aplinkos, į kurią reaguoja tiriamos grupės nariai, nustatymas yra susijęs ne tik su respondento pateikta informacija, bet ir su tyrėjo turimomis žiniomis, patirtimi, kuri įgyjama tyrinėjant grupę.

Bendravimas su aplinka

Empirinių verčių sąrašas

Toliau pateikiamą empirinių verčių sąrašą, nusakantį kitų grupių poveikį tiriamos grupės nariams ir grupės narių atsaką į šį poveikį, sudarėme remdamiesi pagonių subgrupės, kurią sudaro keturi nariai, stebėjimų duomenimis bei interviu / klausimynų tekstais. Vertės išreiškia respondentų interviu tekstų fragmentai, jų priskyrimą saviraiškai ar aplinkai pagrindžia stebėjimų duomenys.

Siekiant neprarasti verčių reikšminės įvairovės, vertės pateikiamos matematinių aibių forma. Aibių elementai yra lauko tyrime surasti duomenys, kurie sugrupuoti pagal aplinkas ir saviraiškas.²⁴

Saviraiškos vertės žymime $y\sim$, aplinkos vertės žymime $u\sim$, taip pat įrašome respondentui priskirtą vardą, pvz., R3 (Liepa), R2 (Gailė), R4 (Eglė), R1 (Alksnis).

1. $u\sim R3\sim, R2\sim$ Kitos pagonių grupės lyderiai nepripažįsta mitologinio požiūrio į pagonybę { $u\sim R3\sim$ Kedras (kitos grupės lyderis) nepritaria mūsų mitologinėms idėjoms; $u\sim R3\sim$ Jis sako, jog nesupranta, ką mes darom; $u\sim R2\sim$ Aš nerandu paaiškinimo daugeliui Kedro veiksmų}
2. $u\sim R3\sim, R2\sim$ Kitų pagonių grupių nariai nepritaria „Dobilo“ grupės aktyvumui { $u\sim R3\sim$ Kitose stovyklose mums neleidžiama reikštis; $u\sim R2\sim$ Yra žmonių grupės, kurios nori vadovauti. $u\sim R2\sim$ Mūsų gamtos reiškinių katalogas jau seniai galėjo būti išleistas, bet jie suranda įvairių aplinkybių}
3. $y\sim R3\sim$ Liepa meta iššūkį „Lankos“ lyderiams veikti kitaip { $y\sim R3\sim$ Aš daviau valių savo emocijoms ir jų paklausiau, kodėl mes nesiekiam pripažinimo? $y\sim R3\sim$ Aš paklausiau, kodėl mes žeminamės prieš kitataučius}
4. $u\sim R2\sim, R3\sim$ Kiti pagonys negali pasiekti aukštesnio dvasinio lygmens { $u\sim R2\sim$ Jie nesupranta, kad mes esame pasiekę kai ką daugiau; $u\sim R2\sim$ Jie jau suprato mūsų požiūrį į pagonybę, tačiau jie negali pakilti aukščiau; $u\sim R3\sim$ Kiti pagonys jaučia, kad mes esame aukščiau; $u\sim R3\sim$ Kiti pagonys negali pasiekti aukštesnio dvasinio lygmens}
5. $u\sim R2\sim$ Kiti pagonys savo veiklą organizuoja pragmatiškai { $u\sim R2\sim$ Kitiems reikia pinigų ir garbės}
6. $u\sim R3\sim$ Kiti pagonys nepritaria neigiamam Liepos požiūriui į kitataučius { $u\sim R3\sim$ Kiti pagonys manė, kad negerai blogai galvoti apie kitataučius (pasišalino iš diskusijų); $u\sim R3\sim$ kažkas pasakė, kad aš gadinu jų įvaizdį}
7. $u\sim R3\sim$ Kai kurie kitataučiai (kitų tautų atstovai, gyvenantys Lietuvoje) yra nepriimtini, nes jie save laiko geresniais.

24 Analizuojant vertes nesunku pastebėti, kad nemažai jų yra išsakytos skirtingais žodžiais, tačiau turi labai artimą reikšmę. Tokias vertes apibendriname taip pat, kaip ir atlikdami sociologinę turinio (angl. *content*) analizę.

8. u~ R3~ Yra žmonių, ypač katalikų, kurie grupės atžvilgiu nusiteikę priešišškai {u~ R3~ *Būna, kas negali pakęsti (kalbų apie pagonybę), tie išeina; u~ R3~ R1~ Katalikas išvadino satanistais*}
9. u~ R3~ R1~ Nepriimtini tie, kurie skaito horoskopus ir laiko save pagonimis {u~ R3~ R1~ *Kiti skaito horoskopus ir laiko save pagonimis*}
10. u~ R3~ R1~ Kiti pereina į katalikybę dėl pragmatinių dalykų: karjeros, pinigų {u~ R3~ R1~ *Kai kurie su mumis bendravo, o dabar persimetė į tikybą. Jie iš to duoną valgo; u~ R3~ R1~ Kiti metasi į katalikybę dėl pragmatinių dalykų: pinigai, karjera*}
11. u~ R2~ Gailė negali atleisti Kedrui, kad iš aukšto žiūrėjo į Liepą. Gailė turi savo požiūrį.
12. u~ R3~ „Viržio“ susirinkimo žmonės labai domėjosi pagonybe {u~ R3~ *Per pertrauką visi mane apstojo ir ėmė klausinėti apie „Lanką“, nes aš buvau viena iš „Lankos“*}
13. y~ R3~ Mes esame aukščiau už kitus „Lankos“ dalyvius.
14. u~ R4~ Jie priima vadinamąjį pagonišką krikštą (nuoroda į kitos grupės narius).
15. u~ R3~ Vijoklis mano, kad pagonybė reiškiasi per dainas (nuoroda į kitos grupės nari).
16. u~ R3~ Vijoklis sako, kad pagonybė yra religija (nuoroda į kitos grupės nari).
17. u~ R4~ Kitose bendrijose yra daugiau tikėjimo {u~ R4~ *Kedro ir Miglės bendrijose gali būti daugiau tikėjimo; u~ R4~ Kiti išpažįsta dievus ir deives, kurie yra panašūs į žmones: Perkūną, Žemyną, Ugnį...}*}
18. u~ R3~ R1~ Plačioji visuomenė pasižymi žemu dvasingumo lygiu {u~ R3~ *Dauguma žmonių turi žemą dvasingumo lygį; u~ R3~ Žmonės yra labai ego-centriški, jie domisi tik vakarėliais, įvairiausiai mis rinkimais ir pan.; u~ R3~ Žmonės, kurie neturi energijos, mūsų nesupranta; u~ R3~ Kiti žmonės mato tik materialųjį pasaulį; u~ R3~ Tie, kurie dar nepasiekė reikiamo lygmens, nenori nieko žinoti apie pagonybę; u~ R1~ Prasčiokai nesupranta; u~ R3~ Dauguma yra prasčiokai; u~ R3~ Visuomenė garbina pinigus...; u~ R2~ Nebeliko nieko dvasiško, nieko sakralaus, vien tik seksualinis auklėjimas...}*}

Pateikti verčių struktūros elementai suteikia žinių apie tai, kaip grupės nariai mato kitų grupių (ir plačiosios visuomenės) elgesį ir kaip į jį reaguoja. Sistemų teorijos prieiga mus verčia atidžiau peržiūrėti duomenis ir atkreipti dėmesį į kiekvieną grupės nari. Siekiant patikimų išvadų svarbu žinoti, kokią dalį duomenų turime (kurie respondentai išreiškė savo požiūrius, o kurie – ne). Patogus įrankis šiuo atveju yra lentelės.

Verčių sąveikų lentelių išvystymas

Toliau verčių sąrašą perkelsime į lenteles, kurios padės susisteminti duomenis, t. y. ne tik sužymėti etnografinės vertės, bet ir pamėginti nustatyti hipotetines kiekvieno grupės nario vertės (kurios nebuvo išreikštos tekstuose, jų nežinome) (žr. priede lenteles R1–R4).

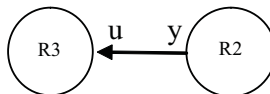
Nežinomų verčių nustatymas

Interviu tekstuose, iš kurių sudaryti verčių sąrašai, mes nerandame išsamių duomenų apie tai, kaip, pavyzdžiui, kiekvienas grupės narys priima kiekvieno kito grupės nario požiūrį į pagonybę arba kaip kiekvienas iš jų vertina kitų grupių elgesį. Kitaip tariant – ar jų nuomonės sutampa. Užpildę lentelės langelius turimomis etnografinėmis vertėmis pamatysime, kad dalis langelių lieka tušti. Taigi, duomenų analizės procedūras pradėdame naudodami tik dalį reikalingų duomenų. Tyrėjo uždavinys yra sumodeliuoti kitų veikėjų požiūrius į tuos pačius dalykus, remiantis anksčiau aptarta prielaida, jog grupės nariai savo virtualybę kuria bendraudami, remiantis jų pateiktomis kitomis žiniomis bei žiniomis, tyrėjų sukauptomis stebint veikėjų veiklas ir jų aplinką. Veikėjų verčių nustatymo procedūra padeda tyrėjui įsigilinti ne tik į respondentų pateiktas vertes, bet ir išsiaiškinti jų požiūrį į kitų grupės narių pateiktas vertes. Tokia analizė padeda aptikti grupei bendraujančias besiformuojančias vertybes, narių poveikį vienių kitiems, požiūrius į aplinką.

Verčių sąveikų lentelių logika

Verčių sąveikų lentelės atspindi dinaminių sistemų teorijos logiką. Ji perteikta toliau esančiuose 2 ir 3 paveikslėliuose. 2 paveikslėlyje pavaizduota dviejų veikėjų sąveika (kai neveikia kitos aplinkos): grupės narys R3 mato savo aplinkoje kitą grupės narį (R2). Jis mato jo saviraišką (y). Šis y gali būti tapatus R3 u (kito respondento aplinkai) arba jis gali skirtis tuo atveju, jeigu suvokiantysis priima jam perteikiamą žinutę kitaip (klaidingai).

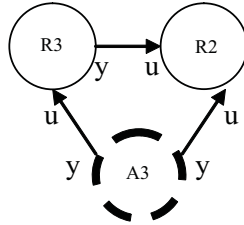
2 pav. u- y- sąveikos, kai dalyvauja du nariai (dviejų izoliuotų veikėjų sistema)

Jeigu mūsų grupėje dalyvauja narys R3 ir narys R2 (3 paveikslėlis) ir jie abu mato tą pačią aplinką, pvz., A3, slopinančią grupės veiklą, tai R3 reakcija turi būti susieta su tuo, ką R2 mato jo aplinkoje. Kitaip tariant, narys R3 perduoda savo įspūdį nariui R2, kuris taip pat mato tai, kas R3 sukėlė įspūdį. Jis gali pritarti R3 reakcijai arba nepritarti.

Vienas kitam pritardami nariai formuoja bendrą nuomonę, nepritardami jie išreiškia skirtingus požiūrius į tam tikrą aplinką.

3 pav. u~ y~ sąveikos, kai dalyvauja trys nariai

3 paveikslėlis parodo ryšius, išreikštus toliau pateiktos 1 lentelės eilutėje, kurioje esanti informacija pagrįsta empiriniais duomenimis.

1 lentelė. R3 / Liepos požiūris į aplinkas

	A6	A5	A4	A3	A2	A1	R4	R1	R2	R3
1				+					n	n

Liepos / R3 elgesį aprašančios lentelės 1-oje eilutėje matome, jog svarbi Liepos aplinka yra Kedras (1 / A3 langelis, pažymėtas +), kuris nepritaria mitologinėms idėjoms ir, Liepos nuomone, nesupranta jų veiklų. Liepa bando aktyviai skleisti grupės mitologinį požiūrį tarp pagonių, tačiau nesulaukia pritarimo. Liepa taip pat mato Gailę (R2), nepritariančią Kedrai. Abu grupės nariai į Kedrą reaguoja vienodai: langeliuose R2 ir R3 žymime „n“ (neigiamas požiūris).

Duomenys:

1. u~ R3~ R2~ Kitos pagonių grupės lyderiai nepripažįsta mitologinio požiūrio į pagonybę {u~ R3~ Kedras (kitos grupės lyderis) nepritaria mūsų mitologinėms idėjoms; u~ R3~ Jis sako, jog nesupranta, ką mes darom; u~ R2~ Aš nerandu paaiškinimo daugeliui Kedro veiksmų}

Grupės narių ir aplinkos sąveikos

2-oje lentelėje pateikti apibendrinti veikėjų R1, R2, R3, R4 sąveikos su aplinka duomenys, kurie paimti iš atskirai kiekvienam veikėjui suformuotų lentelių (jų sudarymo metodą, taip pat jų simbolių reikšmes žr. šio straipsnio priede, p. 113).

2-oji lentelė nurodo visiems grupės nariams jautrias aplinkas, nusako grupės būseną, atsirandančią veikiant tarpusavio bendravimui ir išorinėms aplinkoms, ir atskleidžia kai kuriuos jos narių saviraiškos bruožus.

Paryškintos vertės 2-oje lentelėje nurodo faktinius ryšius, kurie surasti etnografiniuose duomenyse, kitos vertės nurodo hipotetinius ryšius – juos nustatėme remdamiesi kitais duomenimis ir stebėjimu.

2 lentelė. Grupės narių požiūris į aplinkas

	A7	A6	A5	A4	A3	A2	A1	R4	R1	R2	R3
1					+			t	n	n	n
2					+			t	n	n	n
3								?	n	n	t
4			+		+			?	n	n	n
5					+			?	n	n	n
6			+					?	t	t	n
7		+						?	n	t	n
8						+		n	n	n	n
9			+					n	n	n	n
10			+					n	n	n	n
11					+			?	n	n	n
12				+				t	t	t	t
13								t	t	t	t
14					+			n	n	n	n
15							+	?	t	n	t
16							+	n	n	n	n
17					+		+	n	n	n	n
18	+							n	n	n	n

Apžvelkime simbolių ‚n‘ ir ‚t‘ išsidėstymą eilutėse. Atrinkime atvejus, kai simboliai sutampa. Tokios būtų 8, 9, 10, 12, 13, 14, 16, 17 ir 18 eilutės. Simboliai ‚t‘ ir ‚n‘ čia rodo aplinkos vertinimus, taip pat padeda atpažinti informacijos srautų aktyvinimo arba slopinimo situacijas. Pavyzdžiui, 8 vertė (8 lentelės eilutė) sako, jog yra žmonių, ypač katalikų, kurie yra priešiška nusiteikę grupės atžvilgiu (žr. *Empirinių verčių sąrašą*, p. 97). Susiduriama su situacija, kai aplinka nepriima Liepos (R3) bandymo perteikti informaciją apie pagonybę. Tai skatina Liepą daugumą katalikų (A2) suvokti kaip nepritariančią jo vertybėms aplinką. Tikėtina, jog Liepa, sugrįžęs į savo grupę, perteikia jai savo patirtus išpūdžius, kurie veikia grupės narių būseną ir formuoja negatyvų požiūrį į katalikus (‚n‘). 12 eilutė perteikia informaciją apie sėkmingą Liepos dalyvavimą kitos (politinės krypties) grupės aplinkoje (A4). Lentelės 12 eilutės vertės rodo, jog šią Liepos perteiktą informaciją kiti pagonių grupės nariai priima palankiai (‚t‘).

9 ir 10 eilutės mums pateikia žinių apie „netikrus pagonis“, užsiimančius netinkama veikla, ir tuos pagonis, kurie pereina į katalikybę (A5). Šios vertės siejasi

su kitų žmonių, kurie elgiasi kitaip negu grupė, elgesio vertinimu („n“). Panašaus pobūdžio yra ir 16 bei 17 vertės, aptariančios kitų pagonių grupių (A1, A3) narių tikėjimą, kuris yra kitoks negu jų; taip pat – 18 vertė, nusakanti grupės narių požiūrį į plačiąją visuomenę (A7). Liepa ir Alksnis visuomenėje vienareikšmiškai išskiria prasčiokus, kurių dvasingumo lygmuo yra žemas. Šie žmonės negali suprasti pagonių. Gailė plačiąją visuomenę mato einant materializmo link. Grupei tai nepriimtina („n“). Tikėtina, jog minėtos įvertinimo vertės susiformavo per bendravimo su aplinka patirtį.

Grupės narių nuostatas įvairių aplinkos narių atžvilgiu galime aptarti kaip statišką grupės būsenos (jos tapatybės) struktūrą; respondentų perteiktas bei tyrėjo pastebėtas gyvas reakcijas iš aplinkos, su kuriomis susiduriama, bandant kontaktuoti su šia aplinka, aprašome kaip galimus būsenos pokyčius.

Toliau aptarsime lentelės atvejus, kai eilutėse esantys „n“ ir „t“ simboliai nesutampa. Įdomus yra 3 eilutės atvejis, kuris lentelėje yra išskirtinis, nes nurodo Liepos (R3) saviraiškos vertę (y~), kai jis meta atvirą iššūkį kitos pagonių grupės nariams. Kaip parodyta straipsnio priede esančiose keturiose lentelėse, kurios aprašo kiekvieno grupės nario elgesį, kiti grupės nariai nepalaiko šio iššūkio.²⁵ Aptinkame atvejį, kai grupės nario perteikiama informacija nepalaikoma ir kitų šios grupės narių. 6 eilutės vertė teigia, jog Liepa patiria kitų pagonių (A5) priešišką reakciją į jo kalbas apie kitataučius. Liepa mato, kad kiti pagonys nepriima jo informacijos, todėl išgyvena negatyvų patyrimą (n). Negana to, jo grupės nariai taip pat palaiko kitų pagonių požiūrį (t). Situacija nusako grupės narių ir kitų pagonių bandymą suvaldyti Liepos energijas, nepritariant jo veiksams, juos slopinant. 7 vertė turi panašų semantinį turinį: Liepa savo aplinkoje išskiria kitataučius (A6), kurie jam yra nepriimtini. Alksnis (R1) palaiko Liepos požiūrį, tačiau Gailės (R2) požiūris yra kitoks. 15 eilutė taip pat rodo, jog pagoniškojo kelio sekėjai skirtingai suvokia pagonybės išraiškas.

Situacijos, kai grupės narių požiūriai nesutampa, atskleidžia įtampas grupės viduje. Jos gali būti daugiau ar mažiau svarbios grupės elgesio tyrimui. Kiekvieno konkretaus atvejo reikšmingumą galima apmąstyti peržiūrėjus vertes, kurias palaiko visi grupės nariai, ir vertes, kurios kelia nesutarimus. Jeigu grupei būdingos vertės, dėl kurių sutariama, nurodo statišką grupės tapatybės kontūrą (vertybes, požiūrius), tai vertės, dėl kurių nesutariama, nurodo galimus atskirų individų ar grupės vidaus elgesio pokyčius, taip pat su jais susijusią galimą grupės tapatybės kaitą.

Anksčiau pateikta apibendrinta lentelė ne tik padeda užrašyti grupės tapatybės statinio vaizdo kontūrus ir pastebėti atvejus, kai grupės narių požiūriai išsiskiria. Ji taip pat nurodo abiejų atvejų vertes, padėdama tyrėjui orientuotis reikšmių se-

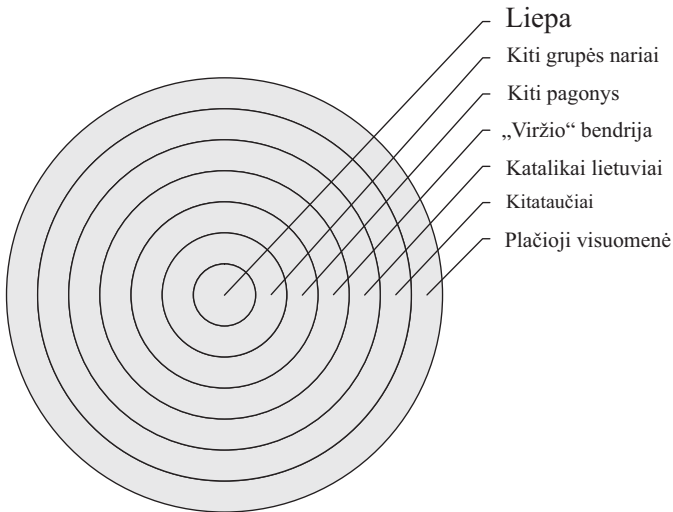
25 Žr. straipsnio priedą (p. 113–123), skyrelį „Liepos (R3) pateiktos vertės ir jų poveikis kitiems grupės nariams“ (p. 122), taip pat priede esančių lentelių 3 eilutę.

mantikoje. Tyrinėdami grupę bėgant laikui, galėtume užfiksuoti jos tapatybės kaitą, susijusią su vertybių sistemos ir socialinio elgesio pokyčiais.

Grupės nario Liepos sąveikos su aplinka: aktyvumo erdvė

Tolimesnei analizei pasirinksiame aktyviausią grupės narį Liepą ir pažiūrėsime, kaip jis bendrauja su jam svarbiomis aplinkomis.

4 pav. Liepos aplinkos

Idėjiškai artimiausia Liepos aplinka yra grupės nariai, taip pat kiti pagonys, toliau esti etnokultūrinė politinės pakraipos „Viržio“ bendrija. Tolimesnės aplinkos yra katalikai lietuviai, kitataučiai ir tolimiausia – plačioji visuomenė.

Liepa su savo aplinkomis bendrauja netolygiai. Liepa yra organizatorius, grupėje pripažintas lyderis, aktyviai bendraujantis, atvirai išreiškiantis savo nuomonę ir ją ginantis. Kadangi grupė yra sukūrusi išskirtinį pagonybės pasaulėvaizdį ir su juo susijusias elgesio normas, jos narys Liepa yra pastebimas aplinkose, su kuriomis bendrauja. Požiūriams susikertant, gali kilti įtampos, kartais peraugančios į ilgalaikes konflikto būsenas.

Pagonių grupės ir paminėtų aplinkų santykiai konstruojami vertybių, pasaulėžiūros ir kultūrinės saviraiškos plotmėje. Joje nėra darbinių santykių, reguliuojančių žmonių bendravimą pagal kitokius kriterijus (pvz., institucinė pozicija, susieta su socialinio statuso ir ekonominiu veiksmu).

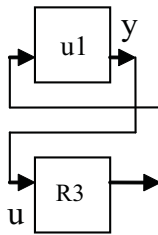
Pagonių grupės nariai neturi institucinių galių. Tačiau jie gali išnaudoti dvasines energijas, jeigu jiems svarbu, tarkim, plėsti bendraminčių ratą. Grupė turi poreikį

skleisti žinias apie pagonybę, kuri siejama su etnine tautos savastimi. Teoriškai ji galėtų išaugti į gausią bendruomenę.

Liepos sąveikos su aplinkomis, kurios skatina ją pasitikėti savo sprendimais arba ją trikdo, arba jam nepriimtinos, padeda pamatyti jo pagoniškojo aktyvumo erdvę bei jos semantiką. Išsamiau visa tai atskleisime naudodami 6 paveikslėlyje (p. 104) pavaizduotas Liepos / R3 sąveikas su jo aplinkomis.

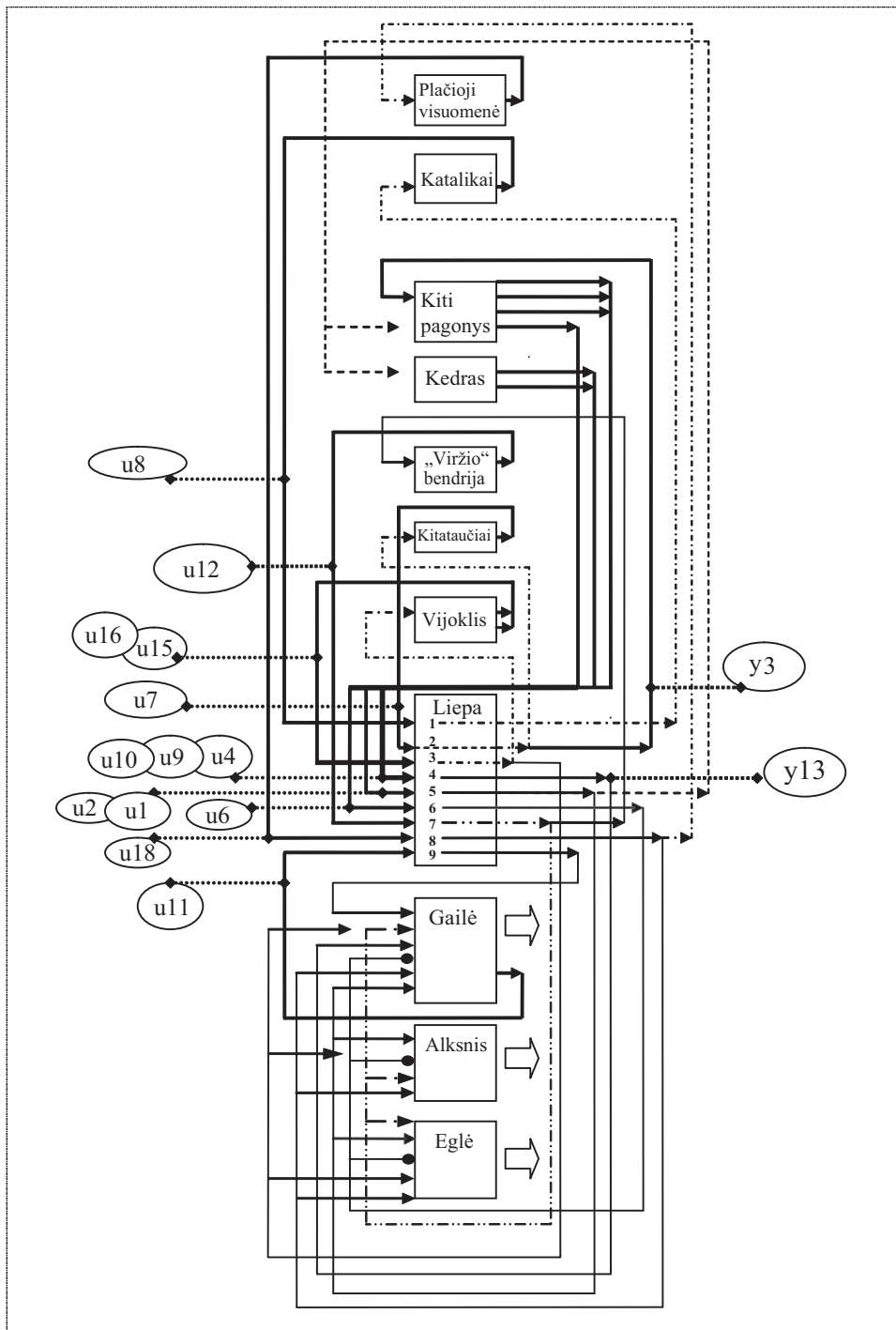
Prieš aptardami 6 paveikslėlyje parodytus ryšius, atkreipiame dėmesį į šių ryšių žymėjimą (žr. 5 paveikslėlį). Į R3 įeinanti rodyklė (u) išreiškia aplinką, kurią mato R3, o „uodegoje“ esanti rodyklė (y), išeinanti iš u1, rodo šio aplinkos nario saviraišką. Paveikslėlyje taip pat pavaizduotas grįžtamasis ryšys: į u1 įeinanti rodyklė rodo jo aplinkoje esantį R3, o šios rodyklės „uodega“ (iš R3 išeinanti rodyklė) rodo R3 saviraišką, kurią ir mato u1. Langelio vidus simboliškai išreiškia individo būseną, kuri kinta veikiant aplinkai.

5 pav. Dviejų narių sąveika

Aplinkos poveikio (u) ir Liepos reakcijų į ją (y) verčių sąrašą sudaro: 1) vertės, atsiradusios bendraujant su „pagoniška aplinka“: u1; u2; u4; u6; u9; u10; u11; y13; u15; u16; y3 ir 2) vertės, susietos su kitomis aplinkomis: u7, u8, u12, u18 (žr. verčių sąrašą, p. 96–97).

6 pav. Liepos (R3) sąveikos su aplinkomis

6 paveikslėlyje langeliai, esantys žemiau ir aukščiau Liepos langelio, nurodo Liepos aplinkas. Žemiau Liepos langelio esantys Gailė, Alksnis ir Eglė yra grupės nariai. Virš Liepos langelio esantys Vijoklis, kitataučiai, „Viržio“ bendrija, Kedras, kiti pagonys, katalikai ir plačioji visuomenė yra išorinė aplinka. Skaičiai ovaluose reiškia vertės eilės numerį grupės aplinkų verčių sąraše. Rodyklės, žyminčios sąveikas:

- 1) aplinkos poveikis Liepai \longrightarrow
- 2) empiriškai užfiksuotas atgalinis ryšys \longrightarrow
- 3) numanomas atgalinis ryšys su aplinkomis, esančiomis už grupės ribų $\cdots\cdots\longrightarrow$
- 4) numanoma Liepos sąveika su savo grupės nariais \dashrightarrow
- 5) nepriimtina informacija $\dashrightarrow\bullet$
- 6) tolimesnė komunikacija $\square\rangle$

Matome, jog 6 paveikslėlyje į Liepos langelį nukreiptos devynios pastorintos rodyklės. Tai yra devyni informacijos šaltiniai, kurie ateina iš kitų pagonių grupių narių: kitų pagonių, Kedro ir Vijoklio, taip pat „Viržio“ bendrijos, kitataučių, katalikų, plačiosios visuomenės ir iš tos pačios grupės narės Gailės.

Sąveikų aprašymas

- 1) Pirmoji Liepos aplinka (pirmoji pastorinta rodyklė), parodyta 6 paveikslėlyje, yra katalikai (vertė u8). Liepa mato katalikus, kurie yra nusiteikę priešiška: „Jie išvadino mus satanistais“. (Tiesioginės Liepos reakcijos nežinome, todėl atgalinis ryšys pažymėtas punktyrine linija.) Tikėtina, kad ne visuomet, bet retkarčiais Liepa gali tapti katalikų aplinka, nes kartais nesuprantantiems jis bando įrodyti savo požiūrių svarbą. Numanomi tiesiniai ir netiesiniai ryšiai. Paminėtas įvykis („Jie išvadino mus satanistais“) veikia grupės narių būseną, ir susiformuoja nedraugiška aplinka, kuri respondentams asocijuojasi su „aršiais katalikais“.
- 2) Antroji pastorinta rodyklė brėžiama nuo kitataučių langelio (vertė u7). Liepa savo aplinkoje mato kitataučius, kurie, jo įsitikinimu, „galvoja, kad yra geresni“. (Neaptikome atgalinio Liepos ryšio su kitataučiais, manome, kad jis galėtų būti, todėl atgalinis ryšys pažymėtas punktyrine linija.) Liepa savo emocijas, kilusias stebint kitataučius, perteikia ne jiems patiems, o kitiems pagonims (vertė y3, iš Liepos langelio brėžiama vientisa rodyklė). Jis meta iššūkį pagonims: „Kodėl mes žeminamės prieš kitataučius?“
- 3) Trečioji pastorinta rodyklė brėžiama nuo Vijoklio langelio. Iš šio langelio išeinančios dvi trumpos rodyklės rodo Vijokliui priskirtas vertes: 15 vertė / „Vijoklis mano, kad pagonybė reiškiasi per dainas“; 16 vertė / „Vijoklis sako, kad pagonybė yra religija“. Atgalinio ryšio nežinome, todėl jį pažymime iš

- Liepos langelio išeinančia ir į Vijoklio langelį nukreipta punktyrine rodykle. Iš Liepos langelio išeinančios rodyklės yra nukreiptos ir į kitų tos pačios grupės narių langelius. Grupės nariai aptaria pagonybės sampratą, išvelgia dviejų pagonišų pasaulėvaizdžių skirtumus.
- 4) Ketvirtoji pastorinta rodyklė, nukreipta į Liepos langelį, ateina iš kitų pagonių. Liepa mato, kad kiti pagonys negali pakilti aukščiau dvasingumo link (vertė u4); jie „skaito horoskopus ir jau laiko save pagonimis“ (vertė u9); dėl pragmatinių dalykų jie pereina į katalikybę (vertė u10). Savo poziciją kitų pagonių atžvilgiu jis išreiškia savo grupės nariams: „Mes esame aukščiau už kitus „Lankos“ dalyvius“ (vertė y13, rodyklė, einanti nuo Liepos langelio prie savo grupės narių langelių). Šią poziciją mato kiti grupės nariai, tikėtina, kad mintis aptariama ir plėtojama.
 - 5) Penktoji įeinanti rodyklė brėžiama nuo kitos pagonių grupės lyderio Kedro: „Lankos“ grupės nariai nepriima mūsų požiūrio į pagonybę“, „Lankos“ lyderiai slopina mūsų veiklas“ (u1, u2). Numanoma grįžtamoji reakcija pažymėta iš Liepos langelio išeinančia rodykle. Nuo Liepos langelio brėžiama ištinė rodyklė į kitų grupės narių langelius parodo, jog šiais samprotavimais Liepa dalijasi su savo grupės nariais, bendraujant kuriami dviejų grupių tarpusavio santykiai, neišvengiantys įtampų.
 - 6) Liepa mato kitų pagonių elgesį ir supranta, kad kiti pagonys nepriima jo siūlomo iššūkio kitataučiams (vertė u6, šeštoji įeinanti rodyklė), jo informacija slopinama. Iš Liepos langelio išeinanti rodyklė į savo grupės narius šiuo atveju reiškia, kad Liepa dalijasi su jais informacija, tačiau grupės nariai taip pat nepriima iššūkio.
 - 7) Septintoji rodyklė brėžiama nuo „Viržio“ bendrijos langelio. Liepa pastebi, kaip „Viržio“ sambūrio dalyviai domisi pagonybe (vertė u12). „Jie mane apstojo ir ėmė klausinėti apie „Lanką“. Liepa bendrauja su „Viržio“ bendrijos dalyviais. Čia matome tiesioginį ryšį, kai mezgasi komunikacija ir sukuriama originali reikšmių virtualybė apie „Lanką“. Tikėtina, jog šiuos įspūdžius Liepa perduoda savo grupės nariams.
 - 8) Aštuntoji rodyklė (vertė u18) žymi plačiąją visuomenę, pasak Liepos, prasčiokus, kurie nesupranta grupės vertybių, nes stokoja dvasingumo. Tikėtinas atgalinis ryšys pažymėtas punktyrine linija, išeinančia iš Liepos langelio. Liepa dalijasi savo nuomone su grupės nariais (vientisa išeinanti rodyklė), kurie, remdamiesi savo patirtimi, drauge formuoja visuomenės vaizdą. Grupė visuomenę laiko prasčiokais, materialistais, seksualinio auklėjimo propaguotojais.
 - 9) Devintoji rodyklė (vertė u11) žymi aplinką, kuri yra Gailė (tos pačios grupės narė). Liepa mato, kad Gailė negali atleisti Kedrui, nes jis iš aukšto žiūri į Liepą. Bendraudamas su Gaile, Liepa stiprina savo būseną.

Paveikslėlio ir lentelių sąsajos

6 paveikslėlis ir apibendrinta 2-oji lentelė, skirta visų grupės narių duomenims (bei prieduose pateiktos kiekvieno atskiro grupės nario lentelės), perteikia tą pačią informaciją, tik kitais aspektais. Tiksliau tariant – paveikslėlis padeda lengviau įžvelgti ir suprasti lentelėse perteiktus ryšius. Paveikslėlis labiau išryškina bendraujančių sistemų sąveikas, nurodydamas rodyklėmis aplinkos poveikius ir atgalinius ryšius. Lentelė nurodo aplinkų vertinimą: ,t‘ ir ,n‘ atvejai pažymi, ar gaunamos iš aplinkos žinutės yra priimamos (aktyvinamos), ar nepriimamos (slopinamos).

Palyginę lentelėse ir paveikslėlyje pateiktą informaciją matome, su kuo komunicuoja tiriamosios grupės nariai, koks yra šios komunikacijos turinys (turinį nusako kintamųjų vertės) ir koks yra jos pobūdis – aktyvinama ar slopinama (,t‘ ir ,n‘ vertės lentelėje). Ištyrinėję grupės narių tarpusavio sąveikas ir jų sąveikas su išorinėmis aplinkomis, nustatę tų sąveikų pobūdį (aktyvios ar slopinamos) ir jų turinį, galime: 1) nužymėti grupės tapatybės kontūrą; 2) prognozuoti grupės elgesį cirkuliuojančios informacijos aktyvinimo ir slopinimo situacijose.

Primename, kad straipsnyje pateiktas 6 paveikslėlis nurodo tik respondento Liepos komunikacijas, kurios išanalizuotos remiantis dviem kintamaisiais. Norint išsamiai aprašyti grupę, reikėtų perteikti išsamią informaciją apie grupę, remiantis visais kintamaisiais. Tačiau remdamiesi Liepos elgesio analize galime bent iš dalies apibendrinti.

Liepos elgesio epizodai ir jų priežastinių ryšių paieška

Peržiūrėję 6 paveikslėlyje turimą informaciją, nesunkiai pastebėsime sąveikų fragmentus, kurie, mūsų nuomone, gali parodyti grupės narių elgesio pokyčius įvairiomis aplinkybėmis. Toliau pateikiamoje sąveikų lentelėje sujungėme informaciją, perteikiamą vertėmis u7, y3, u6, y13 ir u12. Turėdami dalį duomenų apie Liepos aplinkas ir saviraiškas, galime atkurti jo būsenas. Taip pat turėdami dalį duomenų apie būsenas, galime atkurti saviraiškas (veiksmus, poelgius). Norint sudaryti tikrovišką situaciją, pravartu remtis turimų verčių sąrašais, papildomais stebėjimų duomenimis bei tyrėjo patirtimi.

3 lentelė. Liepos bendravimas su aplinka

Liepos (R3) aplinkos	Liepos būseną	Liepos saviraiška
1. Kitataučiai Lietuvoje kelia išskirtinius reikalavimus (u7).	2. Kuo jie geresni už mus?!	3. Liepa meta iššūkį Kedrui klausdamas, kodėl lietuviai žeminasi prieš kitataučius (y3).
4. Kedras atmeta Liepos iššūkį.	5. Jis tik nenori kalbėti, o širdyje man pritaria.	6. Ieško kitų panašiai galvojančių pagonių.
7. Kiti pagonys taip pat nepriima Liepos idėjų (u6).	8. Aš esu aukščiau už kitus (y13).	9. Ieško jam pritariančios aplinkos tautinių judėjimų sambūryje.
10. „Viržio“ bendrijos nariai apstojo Liepą ir viskuo domėjosi (u12).	11. Aš atstovauju pagonims!	12. Laisvai reiškia rūpimas idėjas.

Grupės narys Liepa savo aplinkoje mato kitataučių, kurie kelia išskirtinius reikalavimus (1). Liepai tai kelia nuostabą, taip neturėtų būti (2). Jis meta iššūkį bendrijos lyderiui Kedrui klausdamas, kodėl jie žeminasi prieš kitataučius (3). Kedras nepriima Liepos iššūkio (4). Liepa jaučiasi nesuprastas, tačiau mano, kad Kedras širdyje jam pritaria (5)²⁶. Jis ieško kitų panašiai kaip jis galvojančių pagonių (6). Tačiau ir kiti Liepos aplinkos pagonys nepriima iššūkio (7). Nesuprastas Liepa vis dėlto jaučiasi esantis aukščiau už kitus pagonis (8). Liepa ieško jam pritariančios aplinkos. Randa progą nuvykti į Lietuvos tautinių bendrijų susirinkimą (politizuotą „Viržio“ bendriją), kuriame rengiamasi ieškoti būdų, kaip spręsti Lietuvos reikalus (9). R3 mato, kad „Viržio“ bendrijos nariai juo domisi, nes jis čia atstovauja pagonims (10). Šioje bendrijoje Liepa jaučiasi suprastas ir palaikomas (11). Jis laisvai reiškia jam rūpimas idėjas (12).

Empirinės vertės, kuriomis remiantis sudaryta sąveikų lentelė:

7. u~ R3~ Kai kurie kitataučiai (kitų tautų atstovai, gyvenantys Lietuvoje) yra nepriimtini, nes jie save laiko geresniais.

3. y~ R3~ Liepa meta iššūkį „Lankos“ lyderiui, siūlydamas veikti kitaip {y~ R3~ Aš daviau valių savo emocijoms ir jų paklausiau, kodėl mes nesiekiam pripažinimo? y~ R3~ Aš paklausiau, kodėl mes žeminamės prieš kitataučius}

6. u~ R3~ Kiti pagonys nepriima Liepos neigiamo požiūrio į kitataučius {u~ R3~ Kiti pagonys manė, kad negerai blogai galvoti apie kitataučius (pasišalino iš diskusijų); u~ R3~ Kai kas pasakė, kad aš gadinu jų įvaizdį}

²⁶ Tokie respondentų pastebėjimai atkreipia tyrėjo dėmesį į galimus uždelsimo atvejus, kai grupės elgesys ateityje gali keistis.

12. u~ R3~ „Viržio“ susirinkimo žmonės labai domėjosi pagonybe {u~ R3~ *Per pertrauką visi mane apstojo ir ėmė klausinėti apie „Lanką“, nes aš buvau vienas iš „Lankos“}*

13. y~ R3~ Mes esame aukščiau už kitus pagonis.

Aptariamu atveju matome, kaip grupės narys, kurio idėjos yra slopinamos jo subkultūrinėje aplinkoje, ieško kitos aplinkos, kurioje jo idėjos būtų pripažįstamos. Būseną, kuri šiuo atveju Liepą verčia ieškoti pritarimo kitose aplinkose, pavadinkime *pripažinimo poreikiu*.

Aptikta situacija yra įdomi tuo, kad padeda aptarti pagonių grupės nario elgesį įvairiomis numanomomis aplinkybėmis. Tarkim, jeigu, nepaisydami kitų pagonių pasipriešinimo, grupės nariai pritarę Liepos iššūkiui, grupė galėtų sukurti planą, kaip pasipriešinti nepriimtinioms kitataučių veikloms. Jeigu grupės nariai nepritarę Liepai, tačiau jį palaikytų kiti pagonys, planas galbūt irgi galėtų būti sukurtas. Tuo atveju, kai Liepą palaiko tik už pagoniškojo rato ribų veikianti politinė grupuotė, Liepos įtaka kitataučiams tampa labiau simbolinio pobūdžio. Liepą su savo grupe sieja per stiprūs pasaulėžiūros ir draugystės ryšiai, todėl šiuo konkrečiu atveju jis neturi galimybių plačiau skleisti savo idėjas. Modeliuojant šias situacijas išryškėja neformalios grupės reikšmė individo elgesiui. Esant glaudiems dvasiniams / ideologiniams / pasaulėžiūriniais tarpusavio ryšiams, kiekvienas naujas impulsas, kuris skatintų grupės narį veikti už grupės ribų, yra gerai apsvarstomas.

Diskusijos

Kokias naujas galimybes tyrėjui suteikia dinaminė sistemų teorija? Lauko tyrimas ir duomenų analizė, pagrįsti sistemų teorijos logika, padeda nuosekliau analizuoti grupės elgesį, pastebint šio elgesio priežastingumus.

Įvade minėtuose pagonių grupių etnografiniuose tyrimuose, aptariant grupės tapatybę, tyrėjos dėmesį patraukė ir akivaizdūs respondentų ryškinami jų mąstymo ir elgesio skirtumai, kurie buvo interpretuoti šiuolaikinės vėlyvojo modernumo / postmodernumo kultūros teorijos²⁷, filosofijos kontekste: aiškinami laikotarpiui būdingomis individualėjimo, asmens pasirinkimo ir jo saviraiškos laisvės tendencijomis, prioritetu suteikimu pasaulėžiūros ir dvasinio individualumo veiksniams. „Postmodernistiniuose“ kultūros tyrimuose individui suteikiamas neapibrėžtas besikeičiantis identitetas, išreiškiamas anglišku terminu „fluid“, tačiau šias įžvalgas nelengva pagrįsti empiriškai (Muggleton, 2006). Nors jos ir įdomios, tačiau sukelia prieštaravimų. Tyrinėjant pastebima, kad individai (ypač jaunimas) iš tiesų neretai save pateikia kaip išskirtinius, nenorinčius tapatintis su grupių požiūriais. Tačiau po kurio laiko jie gali patys sukurti arba įsilieti į kitas, kitokias bendruomenes. Postmodernizmo teorija (gal ją labiau tiktų

27 Fornäs, J. 1995. *Cultural Theory and Late Modernity*. London: New Delhi, Thousand Oaks.

vadinti filosofine mintimi), nors ir labai patraukli, tačiau neturi metodo, kuris galėtų įvairiapusiškiau ir išsamiau paaiškinti visuomenės narių elgesio įvairovę, kurią kartais nelengva nuspėti. Dėl to atsiranda tokios paradoksaliaios teorijos kaip *postsubkultūrų teorija (grindžiama poststruktūralizmo filosofija)*, teigianti, kad nūdienos visuomenėje išnyksta vertybių sistemomis grindžiamos subkultūrinės saviraiškos.

Dinaminių sistemų teorijos prieiga skatina išsamiau analizuoti visuomenės narių elgesio įvairovę. Dinamiškumas čia reiškia veikėjų elgesio pokyčius bendraujant su aplinka. Tie pokyčiai gali būti labai nežymūs arba esminiai. Kaip minėta, kiekvienas narys (sistema) analizuojami santykyje su jo socialinėmis aplinkomis ir būseną. Būseną šiuo atveju siejasi su charakterio bruožais, mąstymu, jautrumu aplinkai, kurie gali būti: 1) prigimtiniai; 2) įgyti gyvenant tam tikroje vietoje (tam tikromis sąlygomis) / gamta, klimatas, interjerai, komforto lygmuo, ekologinės sąlygos; taip pat ekonominės sąlygos / materialinė padėtis ir pan.; 3) įgyti praeityje, bendraujant su socialine aplinka. Taigi dalį savęs individas atsineša iš praeities. Naujus bruožus (susijusius su būsenos pokyčiais) jis įgyja bendraudamas, formuodamas artimus ir tolimesnius socialinius santykius draugų grupėse, šeimoje, mokykloje, darbe, įpinamas į socialinių institucijų struktūras. Šių sąveikų analizė ir padeda pamatyti individų ir grupių elgesio bruožus bei jų elgesio kaitą naujose aplinkose. Toks metodologinis žvilgsnis į tiriamą grupę, mūsų nuomone, gali padėti geriau suprasti vienokį ar kitokį visuomenės narių elgesį, apibūdinti jų tapatybę.

Diskusijų pabaigai pateiksime konkretų aptartų galimybių pavyzdį, įvedant laiko veiksnį. Tam tikru metu (ar tam tikroje aplinkoje)²⁸ sistemai ir jos aplinkai yra būdingos tam tikros vertės. Bėgant laikui (ar besikeičiant aplinkai), sistemai ir aplinkai būdingos vertės keičiasi. Pavyzdžiui, prieš penkiolika metų grupės lyderis Liepa (mūsų pasirinkta Sistema) pripažino / teigė vien *kosmologinę pagonybės filosofiją*. Tai buvo Liepos (Sistemos) vertė, kuria jis tuomet dalijosi bendraudamas su kitos grupės lyderiu Kedru (dalis mūsų Sistemos aplinkos). Kedras nepritarė Liepai ir tvirtino, jog *pagonybė reiškiasi per folklorą ir tautos papročius*. Tai, ką teigė Kedras, tuo metu buvo Aplinkos vertė.

Be abejo, tikrai situacijai aprašyti kuriuo nors duotu momentu neužtenka vienos vertės (nei Sistemai apibūdinti, nei Aplinkai nusakyti). Pavyzdžiui, Liepa prieš penkiolika metų *nenorėjo dalyvauti Kedro rengiamuose ritualuose*, kuriuose didžiausias dėmesys skirtas folklorui. Tai yra antroji vertė, kuri yra Sistemos apibūdinimo dalis.

Bendravimo (kuris tęsėsi ilgą laiką) proceso metu vertės, būdingos Liepai ir Kedrui (mūsų Sistemai ir Aplinkai), keitėsi. Pavyzdžiui, Liepa pradėjo tolerantiškai priimti idėją, jog pagonybė reiškiasi per dainas. Jis taip pat matė, jog ir Kedro nuostata jo atžvilgiu keičiasi.

28 Duota būseną gali būti tokia, kokia susidarė dėl laiko, aplinkos pasikeitimo (nesvarbu, kiek tai užtrukę) arba dėl jų abiejų (ir laiko, ir aplinkos) pasikeitimų.

Empirinio tyrimo užduotis yra nustatyti verčių, kurias randame Sistemoje ir Aplinkoje, koordinuotas sekas. Teorinio tyrimo užduotis – nustatyti ryšius 1) tarp Aplinkos verčių ir Sistemos verčių tuo pačiu metu (ar toje pačioje aplinkoje) ir 2) tarp Sistemos verčių ankstesniu laiku (ar buvusioje aplinkoje) ir esamu laiku (arba esamoje aplinkoje). Šis antrasis ryšys galutinai atskleidžia Sistemos būsenas ir jų struktūrą. Ši žingsnį palengvina matematiniai įrankiai, be kurių jį sunku įgyvendinti.

Kaip parodėme šiame straipsnyje, paskiras vertes tenka grupuoti į rinkinius, vadinamus kintamaisiais (giminingų verčių sąrašai), kurie padeda ieškoti anksčiau minėtų priklausomybių, turinčių priežastinį pagrindą. Kai tenka kalbėti apie kelių Sistemų (mūsų atveju – kelių asmenų / veikėjų) sujungimą, svarbu prisiminti, kad vienai duotai Sistemai kitos Sistemos yra dalis jos Aplinkos, kuri yra lengvai išskaidoma. Kai veikėjai yra giminingi, juos apibūdinantys kintamieji (verčių sąrašai) bus panašūs; nepaisant to, tam tikru momentu jų vertės gali būti skirtingos.

Šiuo straipsniu nesiekėme išsamiai apibūdinti ir paaiškinti pagonių grupės ir – dar plačiau – bendraujančių pagonių grupių tinklo elgesį, nes straipsnis yra nukreiptas į tyrimo metodologijos paieškas. Šiame etape taip pat nebūtų patikimas ir bandymas paaiškinti platesnius reiškinius. Taigi, apibendrinami pateiksime įgytas įžvalgas, kurios ateityje bus patikrintos, didinant tyrinėjamų grupių skaičių.

Išvados

Galime numanyti, kad demokratinėse, globalizacijos sąlygomis veikiančiose visuomenėse, kai yra galimybė keistis greitai sklindančia nauja informacija, visuomenė taps vienoda, vienalytė ir homogeniška (lydymo katilo teorija; Hirschman, 1983). Tačiau pastebimi akivaizdūs reiškiniai, liudijantys, jog toje pačioje situacijoje atsiranda palankios sąlygos subkultūrinių idėjų ir vertybių sklaidai, formuojasi heterogeniška visuomenė. Norėdami suprasti, kuria kryptim (ir kokioms sąlygoms esant) gali pakrypti visuomenės raida, ir pradėjome tyrinėti vieną iš šių procesų reiškinių.

Mūsų tiriamu pagonių grupės atveju išryškėjo tautiškumo vertybė, kuri pažymi daugelio dabarties Lietuvos visuomenės grupių būseną. Ji pasireiškia įvairiomis formomis: kartais, veikiant specifinėms aplinkoms, matomi romantiški tapatybės proveržiai, pagoniškosios pasaulėžiūros paieškos; kartais – neigiamas požiūris į kitataučius. Tokia vertybių sklaidos dinamika leidžia daryti prielaidą, kad iš pirmo žvilgsnio taikioje visuomenėje, kurioje ilgą laiką nebuvo pastebėti etniniai iššūkiai, gali kilti, pavyzdžiui, įvairiai išreikštos tautinės nesantaikos banga. Taip galėtų nutikti tuo atveju, jeigu atsirastų skatinančios aplinkos, įskaitant ir ryškesnius charizmatinius lyderius.

Individui patraukli ir palanki aplinka, sudaranti sąlygas gilinti ir skleisti jam patrauklias idėjas ir vertybes, paaiškina įvairių kultūrinių grupių formavimosi fenomeną (taip pat ir visuomenės heterogeniškumo reiškinį). Kai aplinka palaiko in-

divido idėjas, atsiranda šių idėjų greitos sklaidos galimybė. Kai jas slopina, individas jas generuoja savarankiškai arba gali ieškoti kitos sau tinkamos aplinkos, kuri leistų aktyviai veikti. Tyrinėtoms grupėms atveju neformali pagonių grupė yra svarbus faktorius, reguliuojantis jos nario sprendimus.

Tyrinėdami mažą subkultūrinę grupę, apie kurią įmanoma surinkti santykinai daug informacijos, galime sukurti įvairias hipotezes ir turime galimybę susieti empirinius duomenis su teoriniais modeliais. Straipsnyje taikoma dinaminių sistemų teorija padeda atkreipti dėmesį į kiekvieną grupės nario bei grupės elgesio pasikeitimo atvejį, šio pasikeitimo priežastis, taip pat padeda pastebėti, kaip su šiuo pasikeitimu yra susijusi jų aplinka. Išanalizavus daugelį atvejų, galima nustatyti esminius elgesio pokyčius veikiant tam tikroms aplinkoms ir prognozuoti tų pokyčių pasekmes.

Literatūra

- Archer, M. S. 1995. *Realist Social Theory: The Morphogenetic Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Baley, K. D. 2002. Systems Theory // Turner, J. H. (ed.) *Handbook of Sociological Theory*, p. 379–401. New York: Kluwer Academic / Plenum Publishers.
- Buckley, W. 1958. Social Stratification and the Functional Theory of Social Differentiation // *American Sociological Review*, vol. 23, no. 4, p. 369–375.
- Buckley, W. 1998. *Society – A Complex Adaptive System: Essays in Social Theory*. Amsterdam: Gordon and Breach.
- Burns, T. 2006. System Theories // Ritzer, G. (ed.) *Encyclopedia of Sociology* Oxford: Blackwell. Print publication date: 2007. Prieiga per internetą: <http://sociologyencyklopedia.com/>, žiūrėta: 2009-11-20. <http://sociologyencyklopedia.com/>.
- Burns, T. R.; Baumgartner, T.; DeVille, P. 1985. *Man, Decisions, and Society*. London: Gordon and Breach.
- Burns, T. R.; Flam, H. 1987. *The Shaping of Social Organization: Social Rule System Theory with Applications*. London: Sage.
- Delis, R. 2007. Neopagonybės judėjimas posovietinėje Lietuvoje – alternatyvus lietuviškumas kaip atsakas modernybei? // *Lietuvos etnologija*, t. 6 (15), p. 187–222.
- Feraro, Th. J. 1977. Reflections on Mathematical Sociology // *Sociological Forum*, vol. 12 (1), p. 73–101.
- Fornäs, J. 1995. *Cultural Theory and Late Modernity*. London: New Delhi, Thousand Oaks.
- Forsyth, D. R. 2006. *Group Dynamics* (4th ed.). Pacific Grove, CA: Brooks / Cole.
- Geyer, F.; Zouwen, J. van der. 1978. *Sociocybernetics: An Actor-oriented Social Systems Approach*. Leiden: Martinus Nijhoff.
- Helbing, D.; Kühnert, C.; Lämmer, S.; Johansson, A.; Gehlsen, B.; Ammoser, H.; West, G. B. 2009. Power Laws in Urban Supply Networks, Social Systems, and Dense Pedestrian Crowds // Lane, D. et al. (eds.) *Complexity Perspectives in Innovation and Social Change*. New York: Springer, p. 433–450.
- Hirschman, Ch. 1983. America's Melting Pot Reconsidered // *Annual Review on Sociology*, no. 9, p. 397–423.

- Lane, D. C. 1995. Only Connect! An Annotated Bibliography Reflecting the Breath and Diversity of Systems Thinking // *Systems Research*, vol. 12, no. 3, p. 217–226.
- Luenberger, D. 1974. *Introduction to Dynamic Systems: Theory, Models, and Applications*. N.Y.: Wiley.
- Macy, M. W.; Willer, R. 2002. From Factors to Actors: Computational Sociology and Agent-based Modeling // *Annual Review of Sociology*, no. 28, p. 143–166.
- Muggleton, D. 2006. *Inside Subculture. The Postmodern Meaning of Style*. Oxford, New York: Berg.
- Oliga, J. C. 1990. Power-Ideology Matrix in Social Systems Control // *System Practice*, vol. 3, no. 1, p. 31–49.
- Parsons, T. 1951. *The Social System*. Glencoe, IL: Free Press.
- Pilkington, H.; Popov, A. 2009. Understanding Neo-paganism in Russia: Religion? Ideology? Philosophy? Fantasy? // McKay, G. et al. (eds). *Subcultures and New Religious Movements in Russia and East-Central Europe. Cultural Identity Studies*, vol. 15, Bern: Peter Lang, p. 253–304.
- Pincus, D.; Fox, K. M.; Perez, K. A.; Turner, J. S.; McGeehan, A. R. 2008. Nonlinear Dynamics of Individual and Interpersonal Conflict in an Experimental Group // *Small Group Research*, vol. 39, no. 2, p. 150–178.
- Ramanauskaitė, E. 2004. *Subkultūra. Fenomenas ir modernumas*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
- Ramanauskaitė, E. 2004a. Subcultural Resistance and Cultural Underground: Manifestations in Lithuanian Youth Groups // Apanavičius, R. (ed.) *Ethnic Culture: Traditions and Innovations*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, p. 120–131.
- Ramanauskaitė, E.; Vaišnys, R. 2009. Lessons from a Hippie Paradise Glimpsed through a Keyhole // McKay, G. et al. (eds.) *Subcultures and New Religious Movements in Russia and East-Central Europe. Culture Identity Studies*, vol. 15, Bern: Peter Lang, p. 141–164.
- Scott, W. R. 2004. Reflections on a Half-Century of Organizational Sociology // *Annual Review on Sociology*, no. 30, p. 1–21.
- Vaišnys, R.; Ramanauskaitė, E. 2008. Lessons from a Hippie Paradise Glimpsed through a Keyhole (1) // *Grupės ir aplinkos. Visuomenė ir gyvenimo stiliai: savi ir svetimi*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, p. 30–39.

Priedas. Grupės narių ir aplinkos sąveikas žyminčios lentelės

R3 lentelėje aprašomos veikėjo R3 (Liepos) reakcijos į aplinką (kitus grupės narius ir aplinką, esančią už grupės ribų), R2 lentelėje aprašomos veikėjos R2 (Gailės), R1 lentelėje – veikėjo R1 (Alksnio) ir R4 lentelėje – veikėjos Eglės (R4) reakcijos į aplinką.

Tiriamosios grupės narių požiūrį į kitų grupių narių veiklas nusakome remdamiesi jų pačių išsakytomis reikšmėmis (jų pačių požiūriu). Tiriamos grupės narių „matymas“ gali atitikti tai, ką perteikia matoma grupė, tačiau jis gali būti ir iškreiptas. Net ir tuo atveju, jei respondentai kitą grupę mato iškreiptai, žinome, jog tas iškreiptas vaizdas kyla veikiant jų būsenai, atsiradusiai bendraujant su minėta grupe bei kitomis aplinkomis, kitaip tariant – atspindi jų būseną. Jeigu tęsdami tyrimą

nuspręstume palyginti abi grupes, tuomet, atlikę ir antrosios grupės tyrimą, sužinotume, kaip jos supranta / mato viena kitos pagonybės sampratas.

Respondentų perteiktų verčių lenteles sudarome naudodami verčių sąrašą. Sąrašo vertės žymi jų eilės numeriai kairiajame stulpelyje (1–18). Viršutinėje R3 lentelės eilutėje iš dešinės sužymėti grupės nariai R3, R2, R1, R4. (Kitose lentelėse veikėjų R3-R4 seka keičiasi, – tai priklauso nuo to, kurį iš jų modeliuojame. Modeliuojamo veikėjo stulpelis visuomet yra dešinysis kraštinis.) Toliau viršutinėje lentelės eilutėje žymima grupės narių jautri aplinka, esanti už grupės ribų: A1 (Vijoklis), A2 (katalikai), A3 (Kedras), A4 („Viržio“ bendrija), A5 (kiti pagonyš), A6 (kitataučiai), A7 (plačioji visuomenė). Apibūdinamoji išorinė aplinka lentelėse pažymėta pliuso ženklu (aplinkos poveikį nurodanti vertė, kaip minėjome, identifikuojama verčių sąrašo numeriu).

Taigi, kiekviena iš toliau pateikiamų keturių lentelių yra skirta nustatyti, kaip grupės nariai mato išorinę aplinką. Kai aprašomas grupės narys pritaria kitų, vertes perteikusių, narių nuomonei (arba informacijai, ateinančiai iš tolimesnės aplinkos), dešiniajame lentelės stulpelyje (pvz., skirtame R3) atitinkamoje eilutėje žymime ‚t‘, kai nepritaria – ‚n‘, jei negalime nustatyti vertės, žymime ‚?‘. Vertę, kuri koduoja modeliuojamo veikėjo saviraišką (y~), žymime 0.

R3 / Liepos lentelė

	A7	A6	A5	A4	A3	A2	A1	R4	R1	R2	R3
1					+					n	n
2					+					n	n
3											0
4			+							n	n
5					+					n	n
6			+								n
7		+									n
8						+			n		n
9			+						n		n
10			+						n		n
11					+					n	n
12				+							t
13											0
14					+			n			n
15							+				t
16							+				n
17					+		+	n			n
18	+								n		n

R2 / Gailēs lentelē

	A7	A6	A5	A4	A3	A2	A1	R4	R1	R3	R2
1					+					n	n
2					+					n	n
3										t	n
4			+							n	n
5					+						n
6			+							n	t
7		+								n	t
8						+				n	n
9			+						n	n	n
10			+						n	n	n
11					+						n
12				+						t	t
13										t	t
14					+			n		.	n
15							+			t	n
16							+			n	n
17					+		+	n			n
18	+									n	n

R1 / Alksnio lentelē

	A7	A6	A5	A4	A3	A2	A1	R4	R2	R3	R1
1					+				n	n	n
2					+				n	n	n
3										t	n
4			+						n	n	n
5					+				n		n
6			+							n	t
7		+								n	n
8						+				n	n
9			+							n	n
10			+							n	n
11					+				n		n
12				+						t	t
13										t	t
14					+				n	.	n
15							+			t	t
16							+			n	n
17					+		+	n		.	n
18	+								n	n	n

R4 / Eglės lentelė

	A7	A6	A5	A4	A3	A2	A1	R1	R2	R3	R4
1					+				n	n	t
2					+				n	n	t
3										t	?
4			+						n	n	?
5					+				n		?
6			+							n	?
7		+								n	?
8						+				n	n
9			+					n		n	n
10			+					n		n	n
11					+				n		?
12				+						t	t
13										t	t
14					+					.	n
15							+			t	?
16							+			n	n
17					+		+			.	n
18	+							n	n	n	n

Lentelių aptarimas

Kaip minėjome, lentelių uždavinys yra padėti tyrėjui nustatyti kiekvieno veikėjo (grupės nario) vertes, išigilinant į lentelių eilutėse pateiktus ryšius 1) tarp dviejų arba 2) tarp trijų bendraujančių subjektų. Pirmuoju atveju ryšiai aptinkami grupės viduje arba kai veikėjas reaguoja į aplinką, esančią už grupės ribų. Antruoju atveju aptariama kito grupės nario, kuris yra veikėjo aplinkoje, reakcija į jam svarbią (ir veikėjui matomą) aplinką (tarkim, trečią grupės narį, esantį už grupės ribų).

Lentelė mums padeda atpažinti: 1) išorines aplinkas, esančias už grupės ribų, kurioms grupės nariai yra jautrūs; 2) vertes, išreiškiančias išorinių aplinkų poveikį grupės nariams; 3) vertes, kurios veikia grupės viduje; 4) grupės narių sutarimą ir jų požiūrių skirtumus.

Lentelių simbolių pagrindimas

Lentelėse pažymėti A1–A7 yra aplinkos, kurios veikia analizuojamos grupės narius. Empiriniai duomenys rodo, jog kalbant apie santykius su kitomis grupėmis dažniausiai minimi kitų pagonių grupių vadai ir nariai. Taip pat paminėti katalikai, kitataučiai, politizuota „Viržio“ grupė, plačioji visuomenė.

Toliau pateikiame lentelių eilutėse pasirodančių sąveikų interpretaciją ir duomenis (vertes), kurių pagrindu tos sąveikos interpretuojamos.

1 vertė

- Lentelės R3 dešiniajame kraštiniame stulpelyje modeliuojame Liepos požiūrius. Svarbi grupės nario Liepos aplinka yra Kedras (1/A3), kuris nepritaria mitologinėms idėjoms ir, Liepos nuomone, nesupranta jų veiklą. Liepa jau daugelį metų bando aktyviai skleisti grupės mitologinį požiūrį tarp pagonių, ypač bendraudamas įvairiuose sambūriuose, ir nesulaukia pritarimo. Liepa taip pat mato, kad ir grupės narė Gailė (R2) nepritaria Kedrui. Liepos požiūrį langelyje 1 / R3 žymime ,n'.
- R2 lentelėje modeliuojame grupės narės Gailės požiūrius į aplinką (dešinysis kraštinis stulpelis). 1 eilutėje žymėjimas ,n' reiškia, jog Gailė neranda paaiškinimo, kodėl Kedras nepritaria Liepai ir nepriima jų požiūrio.
- Alksnio požiūrį modeliuojame lentelės R1 dešiniajame kraštiniame stulpelyje. Alksnio požiūrį į Kedro elgesį (lentelės R1 1 eilutė) mums tenka atkurti, nes interviu duomenų apie tai neturime. Alksnis yra artimas Liepai, jis mato, kaip Liepa reaguoja į Kedro nepritarimą. Tikėtina, kad jis palaiko Liepą (taip pat Gailę), todėl, kaip ir jie, nepritaria Kedrui.
- Lentelės R4 dešiniajame stulpelyje modeliuojame Eglės požiūrius į aplinką. 1 eilutėje išreikštas mūsų sprendimas apie galimą Eglės požiūrį į Kedro elgesį (1 vertė). Tikėtina, kad Eglė mato Kedro reakciją į mitologines grupės idėjas, kurias skleidžia Liepa (ir kuria Gailė). Eglė, pasak Liepos, nesidomi jų mitologinėmis idėjomis ir užsiima kitokia veikla. Todėl pažymėjome, jog Eglė veikia pritarų Kedro nuomonei.

Duomenys:

1. u~ R3~ R2~ Kitos pagonių grupės lyderiai nepripažįsta mitologinio požiūrio į pagonybę {u~ R3~ Kedras (kitos grupės lyderis) nepritaria mūsų mitologinėms idėjoms; u~ R3~ Jis sako, jog nesupranta, ką mes darom; u~ R2~ Aš nerandu paaiškinimo daugeliui Kedro veiksmų}

2 vertė

- 2/R3 vertė (,n') nurodo, jog Liepa mato, kaip kitų pagonių grupių vadai slopina jų veiklas. Priešiškumas pasireiškia sambūriuose, kur Liepai neleidžiama išsakyti savo nuomonę.
- Gailė (2/R2), kurianti gamtos reiškinių katalogą, mato, kaip Liepa reaguoja į Kedro elgesį, ji palaiko Liepos nuotaikas, juolab kad pati mano Kedrą neprisidedant prie jų veiklos.
- Alksnis (2/R1) situaciją vertina kaip Liepa (,n').
- Eglė (2/R4), manytume, palaiko Kedrą, nes ji pati nenoriai dalyvauja mitologinėje grupės veikloje.

Duomenys:

2. u~ R3~ R2~ Kitų pagonių grupių nariai nepritaria „Dobilo“ grupės aktyvumui {u~ R3~ Kitose stovyklose mums neleidžiama reikštis; u~ R2~ Yra žmonių grupė, kuri nori vadovauti. u~ R2~ Mūsų gamtos reiškinių katalogas jau seniai galėjo būti išleistas, bet jie suranda įvairių aplinkybių}

4 vertė

- Liepa mato, kad kiti pagonys negali pasiekti tokio aukšto dvasinio lygmens kaip Gailė ir jis pats (4 / R3). Jie nesupranta gamtos reiškinių katalogo. Jis taip pat įžvelgia kritišką Gailės požiūrį į kitus pagonis.
- Panašiai manytų ir Gailė, kurios nuomone, „Lankos“ lyderiai „negali pakilti aukščiau“ (4 / R2).
- Alksnis, tikėtina, palaikytų Liepos ir Gailės požiūrį (4 / R1); Eglės (4 / R4) požiūrio nežinome.

Duomenys:

4. u~ R2~ R3~ Kiti pagonys negali pasiekti aukštesnio dvasinio lygmens {u~ R2~ Jie nesupranta, kad mes esame pasiekę kai ką daugiau; u~ R2~ „Lankos“ lyderiai jau suprato mūsų požiūrį į pagonybę, tačiau jie negali pakilti aukščiau; u~ R3~ Kiti pagonys jaučia, kad mes esame aukščiau; u~ R3~ Kiti pagonys negali pasiekti aukštesnio dvasinio lygmens}

6 vertė

- Liepa mato, kad kiti pagonių grupių nariai nepalaiko jo neigiamų kalbų apie kitataučius (6 / R3), jų nuomonės išsiskiria. Liepos nuomonė pažymėta vertė „n“.
- Tikėtina, jog Gailė, kuri perdėm santūri, nepalaikytų Liepos ir reaguotų panašiai kaip kiti pagonys (6 / R2).
- Iš pokalbių su Alksniu žinome, kad jis nepritaria jokiems Liepos iššūkiams, todėl tikėtina, kad jis pritartų kitiems pagonims, nepalankiai žiūrintiems į Liepos neigiamas kalbas apie kitataučius (6 / R1).
- Eglės požiūrio nežinome (6 / R4).

Duomenys:

6. u~ R3~ Kiti pagonys nepriima Liepos neigiamo požiūrio į kitataučius {u~ R3~ Kiti pagonys manė, kad negerai blogai galvoti apie kitataučius (pasišalino iš diskusijų); u~ R3~ kažkas pasakė, kad aš gadinu jų įvaizdį}

7 vertė

- Liepa pateikia vertę, kuri rodo, kad jo neigiama aplinka yra Lietuvoje gyvenantys kitataučiai (7 / R3). Liepos manymu, jie save laiko geresniais už lietuvius.

- Pažymėjome, jog Alksnis, kuris nuolat intensyviai bendrauja su Liepa, taip pat nepalaikytų kitataučių (7 / R1).
- Gailė, būdama santūri ir tolerantiška, greičiausiai palankiai žiūrėtų į kitataučius net ir tuo atveju, jei kiti grupės nariai jiems nepritarų (7 / R2).
- Eglės požiūrio nežinome (7 / R4).

Duomenys:

7. u~ R3~ Kai kurie kitataučiai (kitų tautų atstovai, gyvenantys Lietuvoje) yra nepriimtini, nes jie save laiko geresniais.

8 vertė

- Kita Liepos (kaip ir Alksnio) pateikta neigiama aplinka, kuriai jie nepritaria, yra katalikai (8 / R3). Liepa dažnai kalba apie pagonybę žmonėms, kurie nėra pagonys, todėl tenka pakliūti į konfliktines situacijas.
- R2 lentelės 8 eilutėje matome, kaip Gailė reaguoja į Liepą, sakantį, kad katalikai jų nepriima. Gailė, kaip ir Liepa, nepritarų katalikams.
- Alksnis taip pat mato Liepos reakciją į katalikus ir išreiškia tokią pačią neigiamą nuostatą (8 / R1).
- Eglė mato Liepą nepriimant katalikų, ji taip pat jiems nepritaria (8 / R4). Priešišškai nusiteikę katalikai nepriimtini visiems grupės nariams.

Duomenys:

8. u~ R3~ R1~ Yra žmonių, ypač katalikų, kurie grupės atžvilgiu nusiteikę priešišškai {u~ R3~ Būna, kas negali pakęsti (kalbų apie pagonybę), tie išeina, buvo viena tokia; u~ R3~ R1~ Katalikas išvadino satanistais}

9 vertė

- Neigiama Liepos aplinka yra ir kiti pagonys, kurie supaprastina pagonybės idėjas (9 / R3).
- Tokiems pagonims nepritaria Alksnis (9 / R1), tikėtina, kad jiems nepritarų ir kiti grupės nariai (9 / R2, R4).

Duomenys:

9. u~ R3~ R1~ Nepriimtini tie, kurie skaito horoskopus ir laiko save pagonimis {u~ R3~ R1~ Kiti skaito horoskopus ir laiko save pagonimis}

10 vertė

- Liepos (ir Alksnio) neigiama aplinka yra pagonys, kurie pereina į katalikų tikėjimą dėl pragmatinių dalykų (10 / R3, R1).
- Tikėtina, kad šie pagonys yra neigiama aplinka ir kitiems grupės nariams (10 / R2, R4).

Duomenys:

10. u~ R3~ R1~ Kiti pereina į katalikybę dėl pragmatinių dalykų: karjeros, pinigų {u~ R3~ R1~ *Kai kurie su mumis bendravo, o dabar persimetė į tikybą. Jie iš to duoną valgo; u~ R3~ R1~ Kiti metasi į katalikybę dėl pragmatinių dalykų: pinigai, karjera*}

12 vertė

- Liepą palaikanti aplinka – kitų (nepagonišku) grupių nariai, dalyvavę politizuotos „Viržio“ bendrijos renginyje. Jie domėjosi „Lanka“ ir Liepa turėjo galimybę pasijausti „Lankos“ atstovu (12 / R3).
- Tikėtina, kad kiti grupės nariai taip pat palaikytų šią aplinką, nes ten jie būtų palankiai priimami (12 / R2, R1, R4).

Duomenys:

12. u~ R3~ „Viržio“ bendrijos susirinkimo žmonės labai domėjosi pagonybe {u~ R3~ *Per pertrauką visi mane apstojo ir ėmė klausinėti apie „Lanką“, nes aš buvau vienas iš „Lankos“*}

15 vertė

- Liepa mato Vijoklį (kitos pagonių grupės narį), sakantį, kad pagonybė reiškiasi per dainas. Tikslių duomenų apie tiriamos grupės narių požiūrį į tai neturime, tačiau šiame analizės etape pravartu pamėginti šį požiūrį sumodeliuoti, remiantis tyrėjo patirtimi. Tyrinėjant toliau, jeigu šie duomenys pasirodys svarbūs, informaciją galėsime tikslinti. Taigi, Liepa (ir Alksnis) vertei galėtų pritarti (15 / R3, R1), nes jie dažnai dalyvauja pagoniškos šventės, kurios grindžiamos ritualais ir dainomis. Dalyvaudami jie įgyja naujos patirties.
- Tikėtina, kad Gailė nepritartų požiūriui („n“), nes ji nedalyvauja tokio pobūdžio veikloje ir turi savo individualią pagonybės sampratą (15 / R2).
- Apie Eglę mes turime mažiausiai duomenų, žinome tik tai, kad ji domisi kitais pagonybės šaltiniais. Jos vertė žymime „?“ (15 / R4).

Duomenys:

15. u~ R3~ Vijoklis mano, kad pagonybė reiškiasi per dainas (nuoroda į kitos grupės narį).

16 vertė

- Liepa mato kitos grupės narį, teigiantį, kad pagonybė yra religija. Liepa neabsoliutina tokio požiūrio, todėl jo nuomonę žymime „n“ (16 / R3).
- Religinei pagonybės traktuotei nepritartų ir kiti grupės nariai, pagonybėje labiau išvelgiantys etniškumo ir gyvenimo filosofijos, taip pat gyvenimo pradus negu religingumą (16 / R2, R1, R4).

Duomenys:

16. u~ R3~ Vijoklis sako, kad pagonybė yra religija (nuoroda į kitos grupės narį).

18 vertė

- 18 / R3 vertė žymi Liepos požiūrį į plačiąją visuomenę. Liepa mato, kad plačiosios visuomenės dvasingumo lygmuo yra žemas (neigiamas požiūris pažymėtas ‚n‘). Liepai tai padėjo suprasti Alksnis (R1), kurio vertė taip pat pažymėta ‚n‘ 18-toje lentelės R3 eilutėje.
- Gailės manymu, visuomenėje nebeliko nieko sakralaus (18 / R2).
- Eglės vertės nežinome, tikėtina, jog jos požiūris į plačiąją visuomenę taip pat būtų skeptiškas (18 / R4).

Duomenys:

18. u~ R3~ R1~ R2~ Plačioji visuomenė pasižymi žemu dvasingumo lygiu {u~ R3~ Dauguma žmonių turi žemą dvasingumo lygį; u~ R3~ Žmonės yra labai egocentriški, jie domisi tik vakarėliais, įvairiausia mis rinkimais ir pan.; u~ R3~ Žmonės, kurie neturi energijos, mūsų nesupranta; u~ R3~ Kiti žmonės mato tik materialųjį pasaulį; u~ R3~ Tie, kurie dar nepasiekė reikiamo lygmens, nenori nieko žinoti apie pagonybę; u~ R1~ Prasčiokai nesupranta; u~ R3~ Dauguma yra prasčiokai; u~ R3~ Visuomenė garbina pinigų...; u~ R2~ Nebeliko nieko dvasiško, nieko sakralaus, vien tik seksualinis auklėjimas...}

Gailės (R2) pateiktos vertės ir jų poveikis kitiems grupės nariams

Gailės (R2) pateiktas 1, 2, 4 ir 18 vertės aptarėme analizuodami Liepos aplinkas. 5 ir 11 vertės, kurias išsako Gailė, yra naujos ir dar neaptartos.

5 vertė

- Gailė mato, kad Kedro grupės nariai bando derinti dvasinius dalykus su pragmatiniais interesais, jai toks derinimas nepriimtinas (5 / R2).
- Liepa ir Alksnis taip pat nepritaria Kedro grupės pragmatiškam elgesiui (5 / R3, R1).
- Eglės požiūrio nežinome (5 / R4).

Duomenys:

5. u~ R2~ „Lankos“ dalyviai savo veiklą organizuoja pragmatiškai {u~ R2~ Kitiems reikia pinigų ir garbės}

11 vertė

- (11 / R2) – neigiama aplinka yra Kedras, kuris į Liepą žiūrėjo iš aukšto (R3).
- Manytume, kad Kedro požiūriui taip pat nepritartų Liepa ir Alksnis (11 / R3, R1).
- Eglės požiūrio nežinome (11 / R4).

Duomenys:

11. u~ R2~ Gailė negali atleisti Kedrui, kad iš aukšto žiūrėjo į Liepą. Gailė turi savo požiūrį.

Alksnio (R1) pateiktos vertės ir jų poveikis kitiems grupės nariams

Alksnio pateiktas neigiamos aplinkos vertės 9, 10 ir 18 jau aprašėme analizuodami Liepos aplinkas. Alksnio neigiama aplinka yra netikri pagonys, kurie skaito horoskopus; pagonys, kurie pereina į katalikybę dėl pragmatinių interesų (9, 10 / R1), ir plačioji visuomenė, kurią, Alksnio nuomone, sudaro prasčiokai (18 / R1).

Eglės (R4) pateiktos vertės ir jų poveikis kitiems grupės nariams

14 vertė

- Eglė atsisakytų tokios krikšto idėjos, kurią skleidžia kitos pagonių grupės (17 / R4).
- Tokios krikšto idėjos atsisakytų ir kiti grupės nariai (17 / R3, R2, R1).

Duomenys:

14. (18) u~ R4~ Jie priima vadinamąjį „pagonišką krikštą“ (nuoroda į kitos grupės narį).

17 vertė

- Eglei nepriimtinas tų pagonių požiūris, kurie pagonybėje pabrėžia tikybą (17 / R4).
- Eglę palaiko visi grupės nariai (17 / R3, R2, R1).

Duomenys:

17. u~ R4~ Kitose bendrijose yra daugiau tikėjimo {u~ R4~ Kedro ir „Miglės“ bendrijose gali būti daugiau tikėjimo (nuoroda į kitą pagonių grupę); u~ R4~ Kiti išpažįsta dievus ir deives, kurie yra panašūs į žmones: Perkūną, Žemyną, Ugnį...}

Poveikis aplinkai (y)

Verčių sąrašė taip pat randame vertes, kurios nurodo aiškias grupės narių reakcijas į jiems jautrias aplinkas.

Liepos (R3) pateiktos vertės ir jų poveikis kitiems grupės nariams

3 vertė

- 3 vertė žymi Liepos iššūkį (y) „Lankos“ vadams (3 / R3).
- Ar iššūkį palaiko kiti grupės nariai? Paanalizavus kitas vertes ir apmąstius stebėjimų patirtį, sakytume, kad Alksnis ir Gailė nepritarė vertei (3 / R1, R2).
- Eglės reakcijos nežinome (3 / R4).

Duomenys:

3. y~ R3~ Liepa meta iššūkį „Lankos“ lyderiui, skatindamas veikti kitaip {y~ R3~ Aš daviau valių savo emocijoms ir jų paklausiau, kodėl mes nesiekiam pripažinimo? y~ R3~ Aš paklausiau, kodėl mes žeminamės prieš kitataučius}

13 vertė

- Liepa mano, jog jie pranoksta kitus „Lankos“ dalyvius (13 / R3).
- Tikėtina, jog kiti grupės nariai pritarė šiai minčiai, nes jie yra pasirinkę išskirtinį / kitokį pagonybės kelią (13 / R2, R1, R4).

Duomenys:

13. γ~ R3~ Mes esame aukščiau už kitus „Lankos“ dalyvius.

Egidija RAMANAUSKAITĖ

Vytauto Didžiojo universitetas, Humanitarinių mokslų fakultetas, Etnologijos ir folkloristikos katedra, Kultūrų tyrimų centras. Adresas: Laisvės al. 53-210, LT-44309 Kaunas. El. paštas: egidija@hmf.vdu.lt.

Andrius BUIVYDAS

Vytauto Didžiojo universitetas, Humanitarinių mokslų fakultetas, Kultūrų tyrimų centras; Gamtos mokslų fakultetas, Fizikos katedra. Adresas: Laisvės al. 53-210, LT-44309 Kaunas. El. paštas: a.buivydas@gmf.vdu.lt.

J. Rimas VAIŠNYS

Jeilio (Yale) universitetas, Elektros inžinerijos departamentas. Adresas: New Haven, Connecticut 06511, USA. Vytauto Didžiojo universitetas, Humanitarinių mokslų fakultetas, Kultūrų tyrimų centras. Adresas: Laisvės al. 53-210, LT-44309 Kaunas. El. paštas: rimas.vaisnys@yale.edu.

Gauta 2009 m. rugsėjo 20 d.

Priimta 2009 m. lapkričio 5 d.

Egidija RAMANAUSKAITĖ

Andrius BUIVYDAS

J. Rimas VAIŠNYS

Towards Modelling Group Behaviours: Neo-Pagan Community

Summary

In this article we describe the properties and behaviour of a small group of Lithuanian neo-Pagans. The information was obtained by both observations and by a series of in-depth interviews, the latter organized in accord with a questionnaire constructed to elucidate group values and important interactions with the group environment. The information was collected and organized as guided by a dynamical systems approach, where each individual of the group is treated as a system whose total environment consists of all the other individuals and also the more general environment common to all the group members. This approach naturally groups the interactions between the chosen system and its environment into system inputs and system

outputs which, however, are strongly modified by the system state. In turn changes in the system state are produced by system inputs which, in turn, may come about due to earlier system outputs directed to the environment. Thus feedback loops which either enhance or suppress selected behaviours can and do arise.

The article presents a detailed description of the behaviour and properties of a selected group member in relation to her/his (so stated to protect the identity of the respondent) environment (the other group members and the more general overall influences) in terms of values and collections of values, i.e., variables. In the systems context, values are descriptions of behaviour which have been characterised specifically and unambiguously, while variables are named collections of related values. The use of such values in describing interactions requires the researcher to identify and relate, in a well defined way, aspects of a system (i.e., a chosen respondent) behaviour to uniquely identified and well specified aspects of the environment. At the same time, the need to be specific and concrete in characterising observations leads the researcher to identify and explicate his/her own ideological presuppositions. This process leads to observations and descriptions that other researchers can either identify with or falsify, thus increasing the objectivity level of the research process.

In the article we give a detailed example of the way information is collected and transformed, but do so only for one variable in each of the three important variable classes (system displays, system influences, system states responses/changes). Even so, it rapidly becomes clear that the number of discovered values is large and the number of interactions is even larger. Further, the ways in which different constituents of the group being studied interact is also complex. To manage this complexity we introduce tables which describe what values are associated with which constituents of the group description; these help in the systematic organization of the observations in our illustrative example and become indispensable if several variables are being described simultaneously. In this paper we also introduce diagrams designed to classify and clarify the nature of the interactions among group components. Such diagrams allow a researcher to quickly recognise and appreciate the significance of feedback loops among the different interactions. The combination of tables and diagrams allows us to describe both the content and the form of the communications which occur within the group and contribute to the maintenance of a group identity. These techniques are also useful in identifying causal influence chains. For those unfamiliar with tables and diagrams, there is the burden of learning a new semantics, but the effort is worthwhile. Note that results expressed as diagrams become, to a large extent, independent of the language in which a group is described.

In this study it is illustrated how, in the presence of a supportive environment, certain aspects of social behaviour are quickly amplified. Contrariwise, unsupported behaviours in a concrete group either die out or, possibly, become embodied in another group. Thus, in a democratic, global community where there are ample opportunities for the exchange of information, one can develop heterogeneous groups, each of which under the influence of other groups can develop new characteristic behaviours. In the case of the neo-Pagan group under study, group identity accents the romantic, but under appropriate influences found under a changed cultural environment could easily acquire, for example, an ultra-national identity, particularly in the presence of a charismatic leader.

Keywords. Dynamical systems, group research methods, neo-Pagans